

A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog

Szerző: KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara

Affiliáció: adjunktus, ELTE ÁJK

Rovat: Alkotmányjog

Rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András

Lezárás dátuma: 2018.09.01

Idézési javaslat: KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: „A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-szemelyi-szabadsaghoz-es-biztonsaghoz-valo-jog> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

A jogállami elveknek megfelelően a személyi szabadságtól és biztonságtól senkit nem lehet önkényesen megfosztani. A személyi szabadsághoz való jog érvényesülése intézményi garanciáinak megteremtése az államra vonatkozó objektív kötelezettség. A személyi szabadsághoz való jog kiemelt szerepe egyértelműen következik abból, hogy az egyes országok alaptörvényei meghatározzák a személyi szabadsághoz való jog (elsősorban büntető) bírósági eljárásban történő korlátozhatóságának feltételeit és garanciáit. Ehhez kapcsolódnak a nemzeti alkotmánybíróságok által kidolgozott további szempontok, amelyek szintén azt szolgálják, hogy a személyi szabadság korlátozására a legvégső és a legszükségesebb esetben kerüljön sor. Az egyének alapjogainak tiszteletben tartása nemzetközi elvárás. A nemzeti alaptörvények mellett a nemzetközi dokumentumok is – fokozott figyelmet fordítva a jogilag még nem bűnös terheltekre – kiemelten kezelik a személyi szabadság védelmét. Ennek a törekvésnek a szellemében fogalmazódott meg az az igény, hogy a személyi szabadság védelmének egyik legfontosabb eszköze a szabadságelvonás alternatíváinak kialakulása és fejlődése. Ezekkel az elvárásokkal van ellentmondásban a magyar Alaptörvény azon rendelkezése, amely alkotmányos szintre emeli a személyi szabadság végleges elvonásának lehetőségét.

Tartalomjegyzék

1. A személyi szabadság és biztonság lényegi tartalma

- 1.1. A „szabadság” és „biztonság” fogalma
- 1.2. A szabadságelvonás esetei
- 1.3. A letartóztatás „észszerű” időtartama

2. A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog korlátozhatósága

- 2.1. Az alapjog-korlátozás általános követelményei
- 2.2. Az alapjogok „szükséges és arányos” korlátozása
- 2.3. A személyi szabadsághoz való jog alkotmányos korlátozhatóságának speciális feltételei
 - 2.3.1. A bírósági elrendelés szükségessége
 - 2.3.2. A letartóztatott személy bíróság elé állítása
 - 2.3.3. A hatóságok tájékoztatási kötelezettsége

3. A személyi szabadság korlátozásának alapvető formái

- 3.1. Az elítélést megelőző szabadságelvonás

3.2. A szabadságvesztés büntetés „helyettesíthetősége”

3.3. A szabadságelvonással járó „határozatlan” tartamú szankciók

3.3.1. A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés

3.3.2. A beszámíthatatlan vagy „megrögzött” bűnelkövetőkkel szemben alkalmazott határozatlan tartamú szankciók

4. Kártalanítás a személyi szabadsághoz való jog megsértése esetén

5. JEGYZETEK

1. A személyi szabadság és biztonság lényegi tartalma

[1] A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog értelmében mindenkinek joga van a személyi szabadsághoz és biztonsághoz, attól bárkit megfosztani csak törvényben meghatározott okok és eljárás alapján lehet. Fontos, hogy ezen alkotmányos alapjog – állampolgárságtól függetlenül – minden természetes személyt megillet. A személyi szabadság és biztonság korlátozásának elsődleges terepe a ->büntetőeljárás, ezért a nemzeti alaptörvények és a nemzetközi dokumentumok elsődlegesen a büntetőeljárások terhelteit védő garanciákról rendelkeznek. A gyakorlat azonban kiterjesztette a büntetőeljárás vonatkozásában nevesített garanciákat más eljárásokra, például a szabálysértési eljárásra és a fegyelmi eljárásra. Ilyen nevesített garanciák például a bírósági döntés, a bíróság elé állítás kötelezettsége, valamint a letartóztatott személy tájékoztatáshoz való joga.

[2] A személyi szabadság sérthetlensége cselekvőképességétől függetlenül minden természetes személyt megillet. A személyi szabadsághoz való jog nem általános szabadságjogként értendő, hanem a szűk értelemben vett fizikai szabadságot, a letartóztatással, fogva tartással szembeni védelmet biztosítja.^[1] Pozitív értelemben mindenkinek joga van ahhoz, hogy szabadon elmehessen bárhova, majd onnan távozhasson. Negatív értelemben biztosítja mindenkinek ahhoz fűződő jogát, hogy bizonyos helyeket elkerüljön. Általánosnak tekinthető azonban abból a szempontból, hogy nemcsak a büntetőeljárás és büntetőjogi, hanem a személyi szabadságot érintő valamennyi intézkedés alkotmányossági korlátját jelenti.^[2]

[3] A magyar jogban a személyi szabadság az 1989-es alkotmánymódosítással a magyar alkotmánytörténetben példa nélküli védelemben részesült azzal, hogy az Alkotmány a jogosultság elismerésén túl az alapjog-korlátozás feltételeit is tartalmazta, valamint a jogkövetkezményekről is rendelkezett.^[3] Az *Alaptörvény* IV. cikke – az Alkotmányhoz hasonlóan – általános érvénnyel deklarálja a személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jogot, mely szerint mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra, senkit nem lehet szabadságától másként megfosztani, csak a törvényben meghatározott okból és a törvényben meghatározott eljárás alapján. Bár az *Alaptörvény* – az Alkotmányhoz hasonlóan – kifejezetten a büntetőeljárás hatálya alatt álló terhelteket védő speciális garanciákat tartalmaz, az abban foglaltakkal azonos hatásfokú, egyenértékű bírósági eljárás az *Alaptörvény* IV. cikk (1) bekezdésének általános eljárási követelményéből következően minden, nem bírósági által elrendelt, tartós fogva tartás esetén is alkotmányossági követelmény.^[4] Az *Alaptörvény* nevesíti továbbá a személyi szabadságtól való megfosztás egyik garanciáját, a bíróság elé állításhoz való jogot, mely szerint a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül vagy szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróságnak köteles az elé állított személyt meghallgatni, és írásbeli indokolással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról dönten. Az Alkotmányhoz képest lényeges eltérést jelent, hogy az *Alaptörvény* a személyi szabadság nemcsak törvénytörő, hanem alaptalan korlátozása esetén is lehetővé teszi a kár megtérítését.^[5]

[4] Fontos elhatárolni a személyi szabadsághoz való jogot a szabad mozgás jogától. A személyi szabadság egyik megnyilvánulási formája a szabad mozgás joga, amelyet az *Alaptörvény* XXVII. cikke

külön is nevesít, így az *lex specialis*nak tekinthető a személyi szabadsághoz való joghoz képest. Ez a jog a Magyarország területén törvényesen tartózkodó személyeket illeti meg, így hatóköre szűkebb, mint a személyi szabadsághoz való jog esetében, amely mindenkire vonatkozik. Az Alkotmánybíróság – még az Alkotmány rendelkezései vonatkozásában – a két alapjog „együttes értelmezése” mellett foglalt állást, miszerint a személyi szabadsághoz való jog a mozgásszabadsággal és a tartózkodási hely szabad megválasztásának jogával együtt is értelmezhető. A személyi szabadsághoz való jog érdemben felhívható valamennyi – nemcsak a büntetőjog körében szabályozott – mozgást és helyváltoztatást is korlátozó jogszabály alkotmányossági megítéléséhez.^[6] A személyi szabadsághoz fűződő jog tehát alapvetően a szabad mozgást leginkább korlátozó állami beavatkozásokkal szemben nyújt védelmet, amikor az érintett személyt a hatóságok letartóztatják, meghatározott helyen fogva tartják, onnan a hatóság engedélye nélkül nem távozhat, és ha szükséges, erre fizikai erővel is kényszerítik.^[7]

1.1. A „szabadság” és „biztonság” fogalma

[5] A magyar és a nemzetközi tradíciók alapján a személyi szabadsághoz és a biztonsághoz való jog együtt kezelendő, a személyi biztonságnak nincs elkülönült, független jelentése. A két fogalom azonban nem tekinthető egymás szinonimájának. Különböző álláspontok alakultak ki azzal kapcsolatban, hogy a személyi biztonság a személyi szabadság részhalmazának tekintendő, vagy éppen ellenkezőleg, annál szélesebb körben értelmezendő.^[8] Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJB) következetes gyakorlata szerint a szabadság és a biztonság egységet alkot. A szabadság elsősorban a fogva tartással szembeni szabadságot jelenti, a biztonság pedig a szabadságba történő önkényes beavatkozásokkal szemben véd. Ezen értelmezés alapján a személyi biztonság inkább a szabadság részhalmazaként fogható fel.^[9] Talán ezt az értelmezést erősíti az is, hogy az *Alaptörvény* a személyi szabadság és biztonság vonatkozásában egységesen rendelkezik a korlátozhatóság feltételeiről. Van olyan nézet is, amely szerint a személyi biztonsághoz való jog önálló alapjogként mindenféle élet és testi integritás elleni önkényes beavatkozással szemben védelmet nyújt, nem korlátozódik „csak” a fogva tartásra. Abban azonban nincs vita, hogy a személyi szabadság és biztonság lényegileg az emberhez kötődik, ezért az nem illeti meg a jogi személyeket, személyegyesüléseket, valamint a méhmagzatot.

[6] A „szabadság” garantálja az egyik helyről a másikra történő szabad fizikai mozgást (*la liberté d'aller et de venir*).^[10] Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény) 5. cikke értelmében szabadságelvonásnak tekinthető az az állami közhatalmi intézkedés, amely valamely személy akarata ellenére történő, meghatározott helyen és ideig tartó letartóztatásáról rendelkezik. Az Egyezmény 5. cikkének hatálya alá is egyértelműen a személyi szabadságtól való megfosztás, azaz a **->szabadságelvonás** tartozik. A szabadságtól való megfosztás objektív értelemben valamely személy meghatározott, behatárolt terület nem elhanyagolható időtartamra történő korlátozását jelenti. Szubjektív értelemben szükséges az is hozzá, hogy az adott személy nem járult hozzá érvényesen a szóban forgó korlátozáshoz.^[11] Az Egyezmény szempontjából egyértelműen szabadságelvonásnak minősül például a magyar jogban az őrizetbe vétel, az előzetes letartóztatás, a kényszergyógykezelés és a szabadságvesztés büntetés.^[12] A szabadságtól való megfosztás tekintetében az állam számára pozitív kötelezettség, hogy védelmet biztosítson a személyi szabadsághoz való jogba történő jogellenes beavatkozásokkal szemben.^[13]

[7] A szabadságelvonás és a szabadságkorlátozás közötti határ nehezen állapítható meg egyértelműen.^[14] Egyes szakirodalmi álláspontok szerint a különbség abban áll, hogy a szabadságkorlátozás csak egyes részeiben, míg a szabadságelvonás teljesen gátolja a személyi szabadság körébe tartozó mozgásszabadságot. Szabadságkorlátozásnak minősül a mozgásszabadság olyan akadályozása, amely nem éri el a szabadságelvonás szintjét, tehát különösen a rövid ideig tartó korlátozás. A szabadságelvonás a közhatalom minden olyan intézkedése, amely az érintett mozgásszabadságát hosszabb időn (legalább egy órán) át meghatározott helyre korlátozza.^[15] A szabadságelvonás és a szabadságkorlátozás elhatárolásának kritériumai lehetnek az időtartam mellett például az adott intézkedés célja, hatása, intenzitása és

természete összességében értelmezve. A szabadságelvonás egyben szabadságkorlátozást is megvalósít, azonban a szabadságkorlátozás nem minden formája jelent szabadságelvonást. A szabadságelvonás, a személyi szabadságtól való megfosztás tulajdonképpen a szabadságkorlátozás leg súlyosabb, legintenzívebb típusaként, aleseteként határozható meg.^[16]

[8] Az *Alaptörvény* a személyi szabadságtól megfosztás, azaz a szabadságelvonás feltételeit határozza meg. Az, hogy az *Alaptörvény* IV. cikke a szabadságelvonás feltételeiről rendelkezik, nem jelenti azt, hogy a személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog ne vonatkozna a szabadságkorlátozás eseteire. Az *->Alkotmánybíróság* ítélezési gyakorlata azt mutatja, hogy a személyi szabadsághoz való jog általános védelmet nyújt a szabadságkorlátozással járó intézkedésekkel szemben, és speciális garanciák révén többletvédelmet biztosít a szabadságelvonás eseteiben. A testület álláspontja szerint az *Alaptörvény* IV. cikk (1) bekezdése a szabadságtól való megfosztásnak nem minősülő, de a személyi szabadság bizonyos korlátozásának minősülő intézkedésekkel szemben is védelmet nyújt.^[17]

1.2. A szabadságelvonás esetei

[9] A személyi szabadsághoz való joggal összefüggésben általános követelmény, hogy a szabadságelvonásra csak meghatározott indokból és csak akkor kerülhet sor, ha az feltétlenül szükséges. Érdemes áttekinteni, hogy az Egyezmény mely eseteit határozza meg a szabadságelvonásnak, mert ezek támpontot jelentenek a nemzeti jog és gyakorlat számára. A letartóztatás elrendelhető az illetékes bíróság általi elítélést követően vagy a bíróság előtti és a törvényes kötelezettségek nem teljesítése miatt.^[18] A bíróság előtti kötelezettségek nem teljesítésekor alkalmazott szabadságkorlátozás lehet például a tanú távolmaradásakor alkalmazható elővezetés. A törvényes kötelezettségek nem teljesítésének tekinthető, amikor a tanú alaptalanul tagadja meg a vallomástételt (*->tanúvallomás*). Ide tartozhatnak még a büntetőeljárásban résztvevő személyek kényszerintézkedésre és egyéb nyomozási intézkedésre vonatkozó tűrés kötelezettségei.^[19] A szabadságelvonás eseteinek tág megfogalmazása az Egyezmény széles körű értelmezését tette lehetővé, ezért az EJEB esetjogában leszögezte, hogy az 5. cikk alapján csak akkor rendelhető el a szabadságelvonás, ha azt a belső jog kifejezetten előírja.^[20]

[10] Vitatott és tág értelmezésre ad lehetőséget a szabadságelvonás egyik leggyakoribb esete, a hatóság elé állítás és e a bűncselekmény elkövetése vagy szökés megakadályozása céljából elrendelhető fogva tartás.^[21] Ezen egyezményszakasznak kettős célja van. Egyrészt annak megakadályozása, hogy valakit kizárólag igazgatási döntéssel hosszú ideig fogva tartsanak; másrészt biztosítja a büntetőeljárás lefolytatását és az esetleges későbbi szabadságvesztés büntetés végrehajtását.^[22] Szó szerinti értelmezésben ezek a feltételek három, egyenrangú fogva tartási okot jelentenek, noha az uralkodó álláspont szerint két indokról van szó.^[23] Az egyik fordulat a bűncselekmény gyanúja esetén elrendelhető letartóztatás, amelybe beletartozik a szökés veszélye is, a másik fordulat pedig az újabb bűncselekmény megakadályozása, vagyis a bűnismétlés veszélye okán elrendelt letartóztatás (a bűnismétlés veszélye). A szökés veszélye mint önálló indok a letartóztatás fenntartásával kapcsolatban lehet jelentős. A bűnismétléssel kapcsolatban azonban hangsúlyozandó, hogy az újabb bűncselekmény absztrakt gyanúja nem elegendő, konkrét tényeknek kell arra mutatniuk, hogy az illető újabb bűncselekmény elkövetésére készül.^[24] Az Egyezmény az eljárás alapjául szolgáló konkrét bűncselekménnyel kapcsolatban követeli meg a gyanú meglétét, ezért a pusztán preventív célból elrendelt letartóztatás egyezményesértőnek minősül.^[25] A szabadságelvonás elrendelésének feltételeit azonban a büntetőeljárás céljakkal összefüggésben kell értelmezni.^[26] A szabadságelvonás a letartóztatással kezdődik és a szabadlábba helyezéssel fejeződik be. Ha a terhelt letartóztatását a szabadlábba helyezését követően később újra elrendelik, akkor a letartóztatás kezdő időpontjának az Egyezmény értelmezése szerint az első letartóztatás számít. Sajátossága ennek a pontnak, hogy a strasbourgi értelmezés szerint az előzetes fogva tartás véget ér az elsőfokú ítélet meghozatalával, a további fogva tartást innentől

kezdve az elítélésre vonatkozó egyezményszakasz szerint kell megítélni. A magyar jogszabályok szerint azonban az ->előzetes letartóztatás az eljárás jogerős befejeződéséig tarthat.^[27]

[11] Az Egyezmény rendelkezik a kiskorúak őrizetbe vételéről, amelyre nevelési felügyelet, vagy hatóság elé állítás céljából kerülhet sor.^[28] Külön pont foglalkozik az alkoholisták, kábítószer-élvezők és a csavargók fogva tartásával.^[29] Ez az egyezményszakasz lehetővé teszi a pszichikai zavarral küzdő, különösen az elmebeteg személyek letartóztatását vagy annak fenntartását, ha az szükséges. Az EJEB gyakorlata szerint a normálistól eltérő magatartás még nem sorolható ide, azonban az antiszociális személyiségzavar vagy a pszichopátia már igen.^[30] Az Egyezmény magyar fordítása az „őrizetbe vétel” kifejezést használja, amely megtévesztő, mert az Egyezményben szabályozott fogva tartási módok hetvenkét óránál jóval tovább tarthatnak. Az Egyezmény nem követeli meg a bírósági határozaton alapuló elrendelést, azonban utólag haladéktalanul be kell szerezni a bíróság döntését. Az EJEB nem tekintette egyezményesértőnek a bírósági elrendelés nélküli huszonnégy órás elmeállapot-megfigyelést, a kényszergyógykezeléssel kapcsolatban pedig azt állapította meg, hogy az államok viszonylag széles mérlegelési joggal rendelkeznek abban a tekintetben, hogy az intézkedés kivel szemben rendelhető el, hogyan ítélandó meg az érintett elmeállapota.^[31] A szabadságtól való megfosztó határozatnak azonban az összes releváns tényező értékelésén kell alapulnia.^[32] Az EJEB az egészségi állapot felülvizsgálatával kapcsolatban leszögezte, hogy bár annak kimunkálása a nemzeti jog feladata, a kizárólag a hatóságok kezdeményezésére induló rendszeres felülvizsgálati mechanizmus önmagában még nem elegendő, mivel így az érintettnek nincs közvetlen lehetősége jogorvoslással élni a döntéssel szemben.^[33] Az idegenrendészeti ügyekkel kapcsolatban három esetben alkalmazható a letartóztatás: az országba történő jogtalan belépés megakadályozására, kiutasítás, valamint kiadatás céljából.^[34] A letartóztatás elrendelésekor elegendő, ha az idegenrendészeti eljárás folyamatban van, nem szükséges a jogerős határozat megléte.^[35] Az eljárásnak meg kell felelnie egyrészt a nemzeti jogi előírásoknak, másrészt az európai jognak és az érintett államok közötti kiadatási egyezményekben foglaltaknak.^[36]

[12] A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (a továbbiakban: Egyezségokmány) kiindulópontja azonos az Egyezményvel, azaz mindenki számára biztosítja a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jogot. Az Egyezségokmány 9. cikke tiltja a szabadságtól történő önkényes megfosztást, és előírja, hogy a szabadságelvonás csak törvényben meghatározott okok és eljárás keretében történhet.^[37] Az Egyezségokmány kifejezetten az önkényes szabadságmegfosztás tilalmáról rendelkezik, az Egyezmény azonban nem szól az önkényesség tilalmáról. Az EJEB gyakorlata azonban egyértelmű abban a tekintetben, hogy a szabadságtól való megfosztásnak mindenkor úgy kell történnie, hogy az ne legyen önkényes.^[38] Az is mindkét dokumentum szövegéből kiolvasható, hogy a személyi szabadsághoz való jogba történő beavatkozásnak „jogszerűnek” kell lennie. További különbség, hogy az Egyezményvel szemben az Egyezségokmány nem határozza meg a szabadságelvonás okait és feltételeit, hanem csak annyit ír elő, hogy a személyi szabadság korlátozásáról törvényben kell rendelkezni.^[39]

[13] Az *Alaptörvény* az Egyezményvel összhangban szabályozza a személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jogot. Az Egyezmény rendelkezései nem helyettesítik a nemzeti jogszabályokat, önmagában közvetlenül az Egyezményre hivatkozva nem lehet a személyi szabadsághoz való jogot korlátozni. A nemzeti jogalkotót kötik az Egyezményben megjelölt indokok, azonban ezek csak minimumszabályokat jelentenek, amelytől az államok eltérhetnek és szigorúbb követelményeket határozhatnak meg.^[40] Az Egyezmény elsősorban a szabadságelvonás formai követelményeit határozza meg. Az *Alaptörvény* nem határoz meg konkrét indokokat, azt a szabadságelvonásról rendelkező törvényi szabályok tartalmazzák (például az előzetes letartóztatás feltételei a büntetőeljárás törvényben). Az indokok fennállása nem pusztán az elrendelésnek, hanem a szabadságelvonás további fenntartásának is elengedhetetlen feltétele. A személyi szabadság védelme szempontjából különösen jelentős, hogy az indok és a letartóztatás „megfelelő” hossza önmagában még nem jelenti a személyi szabadsághoz való jog alkotmányos korlátozását.

Szükséges emellett, hogy a hatóságok kellő megalapozottsággal vizsgálják a letartóztatási alternatívák alkalmazhatóságát is.

1.3. A letartóztatás „észszerű” időtartama

[14] Az államnak a tisztességes eljárás követelményeit szem előtt tartva eleget kell tennie az észszerű időn belüli elbírálás követelményének is (->a tisztességes eljáráshoz való jog),^[41] azaz a letartóztatott személynek joga van arra, hogy észszerű határidőn belül tárgyalást tartsanak az ügyében vagy döntsenek a szabadon bocsátásáról.^[42] Az előzetes letartóztatás hosszának meghatározása során a figyelembe veendő időszak a terhelt őrizetbe vételének napján kezdődik és a vádról való döntés napjáig tart, még akkor is, ha e döntést csupán az elsőfokú bíróság hozza meg.^[43] Ez a rendelkezés is azt mutatja, hogy meg kell találni az egyensúlyt az eljárás időszerűsége és a terhelt jogainak biztosítása között. A büntetőeljárás időszerűségére és a kényszerintézkedés alkalmazására vonatkozó szükségesség-arányosság követelménye nem versenghet egymással, ezek nem szembenálló, hanem differenciált szabályozással biztosítandó, egyidejűleg érvényesülő igények.^[44] Az időszerűség követelménye szempontjából a bírósági eljárás legsérülékenyebb szakasza az elsőfokú bírósági eljárás, különösen akkor, ha a terhelt mulasztása gátolja az időszerűség követelményének érvényre juttatását.

[15] Az Egyezményhez hasonlóan az Egyezségokmány is tartalmazza, hogy a hatóságoknak a fogvatartottat a lehető legrövidebb időn belüli bíróság elé kell állítani és észszerű időn belül kell dönteni a letartóztatásáról, mert a terhelt számára főszabály szerint biztosítani kell a szabadlábbon történő védekezés lehetőségét. A letartóztatottnak joga van ahhoz is, hogy a bíróság a szabadságelvonás körülményeit késedelem nélkül megvizsgálja, jogellenes fogva tartás esetén pedig az illetőt szabadlábba helyezze. Az Egyezségokmány már kifejezetten rendelkezik a szabadságelvonással járó szankciók lehetséges alternatíváról, kifejezetten nevesítve a biztosíték fejében történő szabadlábba helyezés lehetőségét.^[45]

[16] Nagyon fontos követelmény, hogy a terhelt letartóztatása során végig fenn kell állnia annak az oknak, amely indokolja a fogva tartást, és ez nem mentesíti a hatóságokat az eljárás észszerű határidőn belüli lefolytatása alól. A szabadlábba helyezést azonnal biztosítani kell, amikor a körülmények már nem igazolják a szabadságtól való folyamatos megfosztás szükségességét. A gyanú fennállása – legalábbis egy kezdeti időszakban – igazolhatja az előzetes letartóztatást, de az eljárás későbbi szakaszában önmagában a gyanú már nem elegendő. A letartóztatás időtartamának arányosságát mindig a konkrét ügy körülményeit figyelembe véve kell vizsgálni.^[46] A büntetőügy objektív jellemzői is szerepet kapnak az észszerű időtartam megítélésénél. Ennek következtében előfordult például, hogy az ügy bonyolultságára tekintettel még a négy évet elérő letartóztatás sem minősült egyezményesértőnek, más esetben pedig a kétéves időtartamot sem fogadta el az EJEB.^[47]

[17] Az Emberi Jogok Európai Bizottsága a Neumeister-ügyben^[48] megállapította a letartóztatás időtartamának vizsgálati kritériumait. Eszerint a letartóztatás megszüntetése iránti indítvány elbírálása kapcsán figyelembe kell venni többek között a letartóztatás tényleges időtartamát, a letartóztatás időtartamának és az alapul szolgáló bűncselekménynek, valamint a várható büntetésnek a viszonyát, a letartóztatás terheltre gyakorolt hatását, a terhelt magatartását, a nyomozás objektív nehézségeit, az alkalmazott nyomozási módszereket, valamint a bíróság magatartását. Az EJEB azonban a Wemhoff-ügyben^[49] elvetette a Bizottság által kidolgozott kritériumok alkalmazhatóságát. Az általános feltételek elfogadása vagy kialakítása helyett a testület leszögezte, hogy a letartóztatás időtartamának arányosságát mindig az egyedi esetre vonatkoztatva kell vizsgálni, de az nem történhet teljesen szabad mérlegelés útján.^[50] Elsősorban azt kell eldönteni, hogy az állami hatóságok megfelelő indokok alapján rendelték-e el a letartóztatást, a döntés súlypontját így valójában már nem a letartóztatás időtartama, hanem az elrendelés indoka képezi.^[51]

[18] Az EJEB két lépésben vizsgálja a letartóztatás arányosságát. Először áttekinti, hogy a

letartóztatás végig releváns és megfelelő indokokon alapult-e.^[52] A letartóztatás jogszerűségének *conditio sine qua non*ja a bűncselekmény gyanújának fennállása. Súlyosabb bűncselekményeknél bizonyos idő elteltével a letartóztatás fenntartásához azonban nem elegendő pusztán a bűncselekmény gyanújának megléte, további indokok szükségesek, mint például a bűnismétlés vagy a szökés, elrejtőzés veszélye.^[53] A szabadságelvonást önmagában is megalapozó okok mellett a hosszabb tartamú letartóztatás elrendelésekor vagy fenntartásakor további szempontokat is figyelembe kell venni, mint például a várható büntetés súlyosságát, azonban önmagában az nem elegendő. A letartóztatás indokál szolgálhat az a tény is, ha az ügy a nyilvánosság számára különösen jelentős, ez azonban – hasonlóan a várható büntetés súlyosságához – mindig valamilyen más indokkal együtt értelmezendő, és önmagában nem elegendő indok a letartóztatás elrendelésére.^[54] Összefoglalva megállapítható, hogy minél hosszabb a szabadságelvonás, annál fontosabb annak megfelelő és minél részletesebb indokolással történő megalapozottsága. Második lépésben az EJEB a nemzeti hatóságok eljárását vizsgálja. Az állami hatóságok kötelessége az eljárás folyamatos és gyors lefolytatása, a tényállás teljes és megbízható feltárása.^[55] A letartóztatást addig kell fenntartani, amíg az feltétlenül szükséges. Ha a terhelt részvétele más módon is biztosítható az eljárásban, haladéktalanul rendelkezni kell a szabadságra helyezéssel vagy a terhelt eljárásban történő részvételének más módon történő biztosításáról.^[56] A terhelt részvételének más módon történő biztosítása a szabadságelvonással nem járó, szabadságkorlátozó ->kényszerintézkedések, például a ->házi őrizet vagy a lakóhely, tartózkodási hely elhagyásának tilalma alkalmazásával történhet. Az EJEB esetjogából az is megállapítható, hogy a szabadságra helyezést leggyakrabban ->óvadék ellenében rendelik el.^[57]

[19] Magyarországot általában a megfelelő indok hiányában történő hosszú letartóztatás miatt marasztalta el az EJEB több esetben is az Egyezmény 5. cikkével összefüggésben. Az egyik ügyben a kábítószer-terjesztéssel gyanúsított személy fogva tartása két év tíz hónapig tartott, de ennek egy részében a letartóztatás indokál szolgáló elrejtőzés veszélyére valójában semmilyen körülmény nem utalt.^[58] Egy másik ügyben az Egyezmény 5. cikkének sérelmét az alapozta meg, hogy az emberöléssel vádolt terheltet majdnem négy évig tartották előzetes letartóztatásban pusztán a bűncselekmény súlyára tekintettel, anélkül, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésének bármely más indoka fennállt volna.^[59] Az utóbbi időszakban történt elmarasztaló ügyekben elsősorban nem az előzetes letartóztatás hossza, hanem annak feltétlenül szükséges alkalmazása volt az ügyek tárgya.^[60] Egy következő ügyben az EJEB azon az alapon állapította meg az Egyezmény sérelmét, hogy a hatóságok nem vizsgálták a letartóztatás helyett enyhébb kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét.^[61] Egy másik esetben pedig azért mondta ki a bíróság túl hosszúnak az előzetes letartóztatást, mert az eljáró bíróság szűk egy évig nem folytatott le eljárási cselekményt, miközben a panaszos letartóztatásban volt.^[62]

[20] Az Egyezmény 5. cikkével kapcsolatos nagyszámú elmarasztalás részben a jogszabályi környezetre, részben a joggyakorlatra vezethető vissza. Több alkotmánybírói határozat utalt már arra, hogy az előzetes letartóztatás magyarországi szabályozása és gyakorlata nem felel meg az Egyezményben foglaltaknak és/vagy az EJEB által kialakított követelményeknek. Az Alkotmánybíróság eljárási okokra hivatkozással elutasította az előzetes letartóztatásról szóló bírósági döntések alkotmányossági vizsgálatának lehetőségét. Az EJEB azonban különálló érdemi döntésnek tekinti a kényszerintézkedésekről szóló önálló bírói határozatokat. Ez az ellentmondás ahhoz vezethet, hogy az *Alaptörvényben* és az Egyezményben egyaránt garantált személyi szabadsághoz való jog megsértésekor előzetes letartóztatás esetén az Alkotmánybíróság nem tudja betölteni alapjogvédő funkcióját, ehelyett az érintettnek közvetlenül a strasbourgi testülethez kell fordulni jogvédelemért. Így azonban fennáll a veszélye annak, hogy amíg

az Alkotmánybíróság nem változtat joggyakorlatán [...], vagy ameddig a hazai jogalkalmazói gyakorlat nem változik meg [...] féltő, hogy a magyarországi előzetes letartóztatások ügyében, az Emberi Jogok Európai Bírósága részéről a Hagyó kontra

Magyarország (52624/10) ügyben 2013. április 23-án hozott ítéletben, a Baksza kontra Magyarország (59196/08) ügyben 2013. április 23-án hozott ítéletben, és a Hunvald kontra Magyarország (68435/10) ügyben 2013. december 10-én hozott ítéletekben kimondottak mechanikus ismétlésére lehet számítani.^[63]

[21] Megoldást jelentene a bíróságok kényszerintézkedéssel kapcsolatos határozatainak még színvonalasabb indokolása, amelyet elősegíthetne, ha a jogalkotó további kötelező szempontokat is adna az új büntetőeljárás törvényben vagy a Kúria a joggyakorlat egységesítő és fejlesztő tevékenysége körében kollégiumi véleményben rögzítené a legfontosabb szempontokat.^[64]

2. A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog korlátozhatósága

[22] Az alkotmányos alapjogok korlátozásáról általában maguk a nemzeti alkotmányok rendelkeznek. Főszabály az alapjogok korlátozhatósága, elismert azonban bizonyos alapjogok korlátozhatatlansága (->az alapjogok védelme).^[65] A személyi szabadsághoz való jog kiemelt szerepét nemcsak az jelzi, hogy az egyik legrégebbi alapjog, hanem hogy az alapjogok között ún. erős(ebb) jognak is tekintett személyi szabadság korlátozása lehetséges ugyan a büntetőeljárásban, azonban a szükségesség nem elegendő indok, mert az „erős jogok” korlátozására csak nyomatékossabb indokok alapján kerülhet sor.^[66] A személyi szabadsághoz való jog korlátozásának alapvetően három feltétele van, a) az alkotmányos alapjogok korlátozásának általános formái követelményei, b) az arányossági tesztnek való megfelelés, valamint c) a személyi szabadsághoz való jog korlátozhatósága kapcsán megfogalmazott speciális kritériumok teljesülése.

2.1. Az alapjog-korlátozás általános követelményei

[23] Az alapjog-korlátozás általános formai kritériuma, hogy a korlátozásról csak törvényi szintű szabályozás rendelkezhet. A formai feltételeknek „kettős” jelentése van: egyrészt a jogkorlátozó intézkedéseknek mindenki számára nyilvánosnak, hozzáférhetőnek, megismerhetőnek és közérthetőnek kell lenniük, másrészt a szabályozásnak megfelelő jogforrási szinten kell megvalósulnia.^[67] Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, az alapvető jog lényeges tartalma azonban még törvénnyel sem korlátozható. Az Egyezmény 5. cikke is a szabadságelvonás alapvető feltételeként határozza meg a törvényben szabályozott eljárási formát, amellyel tulajdonképpen visszautal a nemzeti jogra. A strasbourgi értelmezés szerinti „törvényi” szint kritériumának a nemzeti jogokban eltérő megoldások felelhetnek meg, de a „megfelelő erejű” jogalkotás feltétlenül szükséges. A szabályozásnak emellett tartalmaznia kell a szabadságelvonás Egyezményben meghatározott valamely okát. Nem elegendő önmagában az, ha az állam megfelelő jogforrási szinten és kellő részletességgel szabályozza a szabadságelvonás feltételeit és eljárását. Az egyezmény-konformitáshoz az is szükséges, hogy a hatóságok eljárása megfeleljen a törvényi feltételeknek.^[68]

[24] Az *Alaptörvény* – a szükségesség-arányosság követelményének megfelelően – az alapjogok korlátozhatóságának általános feltételeként határozza meg, hogy az csak törvényben történhet. Ehhez kapcsolódóan az Alkotmánybíróság már kezdeti határozataiban kifejtette, hogy az alapvető jogok korlátja mások alapvető jogainak védelme, valamint az állam intézményes alapjog-biztosítási kötelezettsége lehet.^[69] Az *Alaptörvény* IV. cikk (2) bekezdése a személyi szabadsághoz való jog kapcsán külön is rögzíti, hogy az egyént csak törvényben meghatározott okból és törvényben meghatározott eljárás alapján lehet megfosztani személyi szabadságától.

2.2. Az alapjogok „szükséges és arányos” korlátozása

[25] Az alapvető jogok korlátozhatósága mértékének általános mércéje valamiféle arányossági teszt, amelyet alapjaiban a nemzeti alaptörvények rendelkezései határoznak meg, részletes tartalommal

pedig a gyakorlat tölt ki (->*ultima ratio és arányosság*). Az arányossági tesztek határozzák meg az alapjog korlátozhatóságának mértékét. Egy alkotmányos alapjog érvényesülésének alapvető korlátja lehet más alkotmányos alapjog vagy érték védelme, így az arányosság egyik legfontosabb feladata az alapjogok és alapértékek közötti ellentét feloldása.

[26] Az egyik legklasszikusabb és legkidolgozottabb arányossági teszt a német *Verhältnismäßigkeitsgrundsatz*, amely sok tekintetben mintaként szolgált a magyar jog számára is. Az arányosság elve értelmében az alapjogi beavatkozásnak legitim célt kell szolgálnia, a cél elérésére alkalmasnak, valamint ahhoz szükségesnek és arányosnak kell lennie.^[70] A cél meghatározása kapcsán mindenképp utalni kell arra, hogy a törvényhozó egyedül a német alaptörvény, a *Grundgesetz* rendelkezéseihez van kötve. Az alaptörvény-ellenes célok kivételével a törvényhozó viszonylag nagy szabadságot élvez a szabályozási célok meghatározása során. Legitim célnak tekinthető például a szabad, demokratikus társadalmi rend, a verseny tilalma, a szövetségi rendszer és a tartományok fennállásának, Németország érdekeinek védelme, amennyiben közvetlenül fenyegető, konkrét veszélyhelyzet áll fenn.^[71] Az alapjog-korlátozás alkalmasságának feltétele akkor teljesül, ha a konkrét eszköz segítségével a kívánt cél megvalósítható.^[72] Az alkalmasság nem követeli meg, hogy az intézkedések mindig vagy többnyire sikeresek legyenek, elegendő az a törvényhozói prognózis, hogy adott esetben a beavatkozás sikerrel járhat.^[73] A korlátozó intézkedés akkor tekinthető szükségesnek, ha az a lehető legkisebb korlátozást valósítja meg, azaz nincs más olyan azonos hatásfokú megoldás, amely a cél elérésére alkalmas lenne és az érintettek jogait kevésbé korlátozná. A szükségesség megítélésének második szempontja, hogy a szóba jöhető eszközöknek legalább ugyanolyan hatékonyak kell lenniük, azaz alkalmasnak kell lenniük az állam által kitűzött cél elérésére.^[74] A szűkebb értelemben vett arányosság elve megköveteli, hogy az intézkedés által okozott alapjogi korlátozások arányban álljanak az elrendelés indokaival.^[75] Az intézkedés akkor tekinthető arányosnak, ha az érintett számára nem jelent túlzott megterhelést. Az arányosságnak összességében az eszköz és a cél viszonylatában kell fennállnia. Elképzelhető, hogy egy alkalmas és szükséges jogvédelmi eszköz mégsem lesz alkalmazható, mert az érintett jogainak korlátozása jóval meghaladja jogvédelmi érdeket. Ebből az következik, hogy még jogvédelem céljából sem lehet aránytalanul korlátozni az érintettek jogait. A konfliktushelyzet az értékek és érdekek mérlegelésével oldható fel, amely a büntetőeljáráásban a társadalom védelme és az egyén jogai között jelenik meg. Az egyéni érdekek korlátozásának azonban arányban kell állnia a bűnüldözés társadalmi érdekével.^[76]

[27] A magyar jogban az alapvető jogok korlátozhatósága az Alaptörvényben kifejezett tételes alapon nyugszik: az *Alaptörvény* I. cikk (3) bekezdése – az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlata, elsősorban a *30/1992. (V. 26.) AB határozat*, ABH 1992, 167, 171. alapján – meghatározza az alapjogok korlátozásának feltételeit. Az *Alaptörvény* I. cikk (3) bekezdése értelmében

[a]z alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

[28] Az alapjog korlátozásának szükségessége két elemből áll: az alapjog korlátozásának alkotmányos célt kell követnie és alkalmasnak kell lennie e cél elérésére. Az arányosság szűkebb értelemben azt kívánja meg, hogy a szükséges korlátozás ne legyen több, mint amennyit az alkotmányosan igazolt cél elérése megkíván. Különösen azt kell itt vizsgálni, van-e az alkotmányos cél elérésére kevesebb alapjogi korlátozással járó megoldás, mint amit adott esetben a törvényhozó választott.^[77] A szükségességi-arányossági teszt egyik összegzése szerint

az alapjogot korlátozó szabályozás akkor alkotmányos, ha alkalmas valamely legitim

jogalkotói cél elérésére, továbbá megfelel a szükségesség és arányosság követelményeinek. Az emberek egyes alapvető jogainak korlátozásához legitim cél lehet mások alapvető jogainak védelme [...], továbbá az állam intézményes (objektív) alapjog-biztosítási kötelezettsége [...], valamint egyes alkotmányos közcélok érvényesítése [...]. Az állam csak abban az esetben korlátozhatja az alapjogokat, ha a legitim célok védelme más módon nem érhető el. [...] szükséges, hogy a korlátozás megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyenek egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni.^[78]

[29] Nagyon fontos, hogy az alkotmányos alapjogok tekintetében általában van egy olyan lényeges mag, amely nem korlátozható. A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog kapcsán megállapítható, hogy annak aránytalan korlátozása egyúttal a lényeges tartalmat is érintő korlátozásnak minősül. A személyi szabadsághoz fűződő jog „érinthesetlen lényegeként” az Alkotmánybíróság a kínzás, a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát jelölte meg, azaz – a többi alapjoghoz hasonlóan – **→ az emberi méltósághoz való jog** jelenti azt a központi magot, amelyet a jogkorlátozás semmilyen körülmények között nem érhet el.^[79] A személyi szabadság és biztonság korlátozása tehát soha nem lehet olyan mértékű, amely már az emberi méltóság sérelmével járna. Mindezek alapján a személyi szabadsághoz való jog arányos korlátozása akkor valósulhat meg, ha a jogi szabályozás lehetőséget ad egyrészt a személyi szabadsághoz való jogot különböző mértékben korlátozó eszközök közötti választásra, másrészt a szabadságkorlátozással nem járó alternatív intézkedések alkalmazására. A személyi szabadsághoz való jog korlátozását – az Alkotmánybíróság értelmezése szerint – az *Alaptörvény* megengedő rendelkezése csak úgy teszi lehetővé a személyi szabadság elvonása okai és az azzal kapcsolatos eljárás törvényi szabályozásával, hogy ez a szabályozás nem korlátozza szükségtelenül vagy aránytalanul a személyi szabadsághoz való jogot. A személyi szabadságnak jogszerű, azaz törvényes elvonása is okozhat alaptalan sérelmet. Az egyes korlátozó rendelkezések csak akkor fogadhatók el alkotmányosnak, ha az általuk elérni kívánt és alkotmányosan elismert célhoz képest a korlátozás szükségszerű és arányos. Az arányosság értékeléséhez hozzátartozik az is, hogy a korlátozás folytán esetleg bekövetkező és eleve ki nem küszöbölhető sérelmek elfogadható mérvű enyhítésére garanciák legyenek. Megfelelő garanciák nélkül a szabadságelvonásra lehetőséget adó jogszabályok alkotmányosságuk válhat kétségessé.^[80]

2.3. A személyi szabadsághoz való jog alkotmányos korlátozhatóságának speciális feltételei

[30] A személyi szabadsághoz való jog kiemelt szerepét jelzi tehát, hogy a nemzetközi dokumentumok és jellemzően a nemzeti alaptörvények is külön rendelkeznek az alapjog korlátozhatóságának speciális feltételeiről. Ilyen követelmények a szabadságelvonás időtartamának törvényi szabályozottsága, a letartóztatás meghatározott időközönként történő bírói felülvizsgálata és az *ultima ratio* jelleg, mely szerint szabadságelvonást csak akkor lehet alkalmazni, ha a kívánt cél más eszközökkel nem érhető el.^[81]

2.3.1. A bírósági elrendelés szükségessége

[31] A személyi szabadságtól való megfosztás legfőbb eljárási garanciája, hogy arról bíróságnak^[82] kell döntenie. Az Egyezmény is rendelkezik arról, hogy a szabadságelvonás a törvényben meghatározott esetekben is csak bírósági határozat alapján rendelhető el.^[83] A bíróság elé állítással kapcsolatban sarkalatos pont, hogy ki minősül bírónak. Az Egyezmény a bíróságok

mellett a bírói hatáskörrel felruházott egyéb tisztségviselőket is elismeri „bírónak”. A „bíróság vagy törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő” a strasbourgi értelmezés szerint olyan szervet jelent, amely rendelkezik a bíróságok alapvető jellemzőjével, vagyis független és pártatlan. Ez nem jelenti azt, hogy a „tisztségviselő” nem lehet bizonyos fokig más bírónak vagy tisztségviselőnek alárendelve, amennyiben ők maguk is hasonló függetlenséget élveznek.^[84]

[32] A bírósági határozatnak nem kell jogerősnek lennie, és még az sem egyértelmű, hogy szükséges-e a határozat végrehajthatósága a nemzeti jog szerint (->**bíróági határozatok**).^[85] Nem előírás, hogy a szabadságelvonásról első fokon bíróságnak kell döntenie, elegendő, ha a bíróság előtt jogorvoslattal lehet élni. Ezért nem problematikus például a rendőrség által elrendelt szabadságelvonás. Az eljáró tisztségviselőnek tehát nem kell bírónak lennie, azonban törvényes felhatalmazással kell rendelkeznie az eljárás tekintetében, függetlennek kell lennie a felektől, személyesen kell meghallgatnia a gyanúsítottat és döntési hatáskörrel kell rendelkeznie a fogva tartás elrendelése vagy megszüntetése tárgyában.^[86]

[33] A magyar jogban az 1990. évi XL. törvény az Alkotmány 55. § (2) bekezdésének beiktatásával intézményesítette a bírósági eljárás egyik formáját. Ez is alátámasztja a személyi szabadsághoz fűződő jog kiemelt szerepét, mert az Alkotmány a többi alkotmányos alapjog tekintetében nem tartalmazott ilyen jellegű speciális szabályt. Az alapjogokat érintő döntések általános bírósági felülvizsgálatát az *Alaptörvény* XXVIII. cikke biztosítja. Nem követelhető meg a bírósági eljárás a szabadságtól való megfosztásnak nem minősülő, enyhébb szabadságkorlátozások esetében, valamint ha a szabadságtól való megfosztás rendkívül rövid ideig tart. Ezekben az esetekben a fogva tartások jogszerűségének bírósági felülvizsgálata a bírósághoz fordulás jogából vezethető le.^[87]

2.3.2. A letartóztatott személy bíróság elé állítása

[34] Ha a szabadságelvonást nem bíróság rendeli el, akkor az érintettet haladéktalanul bíróság elé kell állítani (->**bíróság elé állítás**). Emellett a fogvatartottnak joga van a fogva tartás teljes időtartama alatt arra, hogy a letartóztatás jogszerűségét bíróság vizsgálja felül (ez az ún. *habeas corpus* eljárás). A letartóztatott személy bíróság elé állításának célja az érintett meghallgatása, a letartóztatás körülményeinek vizsgálata, és ezek alapján annak mérlegelése, hogy a fogva tartásnak a konkrét ügyben lehetnek-e a személyi szabadságot kevésbé vagy egyáltalán nem korlátozó alternatívái, amellyel még biztosítható a terhelt részvétele az eljárásban. A meghallgatás során a terhelt által előadottakat a bíróságnak olyan mértékig kell érdemben vizsgálnia, amely már – egy tág értelemben vett – „tárgyalást”, azaz a bíróság és az érintett közötti közvetlen szóbeli érintkezést feltételez.^[88]

[35] A bíróság elé állítás „haladéktalanságának” követelményéhez nehéz számszerű időtartamot társítani. Az EJEB ítéletei azt mutatják, hogy a terhelt bírósági határozat nélküli fogva tartásának ötnapos leghosszabb tartama már ellenkezik az Egyezmény 5. cikke 3. pontjában foglalt „haladéktalan” bíróság elé állítás követelményével. Körülbelül három-négy nap volt az a felső határ, amikor a testület még nem állapította meg az Egyezmény sérelmét, az öt- és hatnapos határidők már egyezményesértőnek minősültek.^[89] A rövidebb időszakok is sérthetik azonban a haladéktalanság követelményét akkor, ha nem állnak fenn olyan különös nehézségek vagy rendkívüli körülmények, amelyek megakadályozzák a hatóságokat abban, hogy a letartóztatott személyt már korábban bíróság elé állítsák.^[90]

[36] Az *Alaptörvény* a lehető legrövidebb időn belüli bíróság elé állítás követelményét fogalmazta meg a IV. cikk (3) bekezdésében, a fogva tartás teljes időtartama alatti bírósági felülvizsgálathoz fűződő jog pedig a IV. cikk (1) bekezdéséből következik.^[91] Az *Alaptörvény* nem határozza meg azonban, hogy mennyi lehet a „lehető legrövidebb időn belüli” és a „haladéktalan” bíróság elé állítás konkrét időtartama. Az 1990-es évek elején a büntetőeljárás törvény úgy rendelkezett, hogy az őrizetbe vett személy öt napig tartható fogva bírósági döntés nélkül. A későbbiekben a

határidők folyamatosan szűkültek, ma a büntetőeljárás örízetbe vétel maximális ideje hetvenkét óra.^[92]

2.3.3. A hatóságok tájékoztatási kötelezettsége

[37] A hatóságok számára előírt kötelezettségek, köztük a tájékoztatási kötelezettség garanciális jelentőségű szabályok a szabadságelvonás feltételeinek meghatározása mellett. Az Egyezmény és az Egyezségokmány is rögzíti a letartóztatás okairól és a felhozott vádokról történő tájékoztatási kötelezettséget. Eszerint minden letartóztatott személyt haladéktalanul, a letartóztatáskor vagy a lehető legrövidebb időn belül tájékoztatni kell az általa értett nyelven a letartóztatás okairól, a gyanúról és az ellene felhozott vádokról. Előfordulhat, hogy az eljárás körülményei – például a terheltek nagy száma – miatt nem tudják azonnal tájékoztatni valamennyi terhelte, ilyen esetben azonban annak legkésőbb az első kihallgatás keretében kell megtörténnie.^[93] A tájékoztatás nemcsak a bűncselekmény gyanúja esetén elrendelt letartóztatás, hanem valamennyi fogva tartás során megilleti az érintett személyeket.

[38] A tájékoztatás célja, hogy ne tartsák bizonytalanságban a letartóztatott személyt, ami hozzájárul a fegyverek egyenlőségének biztosításához. A tájékoztatási kötelezettség hasonlít az Egyezmény 6. cikkében foglalt kitanítási kötelezettséghez, a 6. cikk azonban a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben rendelkezik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személy tájékoztatásáról.^[94] A tájékoztatásnak ki kell terjednie a letartóztatás ténybeli és jogi indokaira, pusztán a jogalap megnevezése nem elegendő, a terheltevel közölni kell a tényállás körülményeit, a bizonyítási eszközöket, hogy érdemben tudjon védekezni az eljárás során.

[39] A tájékoztatási kötelezettség nem terjed ki azonban a hozzátartozók vagy más bizalmi személyek kitanítására, velük szemben a hatóságoknak pusztán értesítési kötelezettségük van.^[95] A tájékoztatás történhet szóban és írásban is, azonban az érintett számára mindenképpen egyszerűnek és érthetőnek kell lennie. A hatóságoknak indokolt esetben gondoskodniuk kell tolmácsról, fordítóról, az iratok vagy az elfogatóparancs teljes lefordítása azonban nem kötelező.^[96] Ha szükséges, jelnyelvi tolmácsot kell igénybe venni, és mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy az érintettet, a szellemi, egészségügyi, fizikai állapotát is figyelembe véve, a lehető legteljesebben tájékoztatni tudják a jogairól és kötelezettségeiről.^[97]

[40] A nemzetközi dokumentumokhoz és más nemzeti alaptörvényekhez hasonlóan az *Alaptörvény* is rendelkezik a tájékoztatáshoz való jogról, mely szerint a szabadságuktól megfosztott személyekkel haladéktalanul közölni kell a letartóztatás okait. Az *Alaptörvény* csak a terhelte tájékoztatási kötelezettségéről rendelkezik, a hozzátartozók és más személyek értesítésére vonatkozó szabályokat a büntetőeljárás törvény tartalmazza. Az egyén védelme érdekében az értesítés nem pusztán a bíróság objektív kötelezettségének, hanem inkább a fogvatartott szubjektív jogának tekinthető. Ez a jog azonban nem jelenti azt, hogy a fogvatartott meghatározott személy értesítését követelheti. Több személy közül a bíróság mérlegelés alapján dönti el, hogy kiket értesít.

3. A személyi szabadság korlátozásának alapvető formái

[41] A személyi szabadság korlátozásának és elvonásának számos formája két nagy történelmi „esetcsoportra” tagolható: a személyi szabadság megfosztásával és legsúlyosabb korlátozásával járó büntetőeljárás kényszerintézkedések (az ún. *habeas corpus* intézmények, például a magyar jogban az örízetbe vétel (->**örízet és örízetbe vétel**) és az ->**előzetes letartóztatás**), valamint a büntető anyagi jogi szankció, a ->**szabadságvesztés** büntetés.^[98] A nemzetközi dokumentumok, az Egyezmény és az Egyezségokmány mellett az Európa Tanács több határozata és ajánlása is foglalkozik az előzetes fogva tartás törvényi szabályozásával és gyakorlati alkalmazásával, az ártatlanság vélelméből következő részletesebb követelményekkel (->**az ártatlanság vélelme**), valamint a szabadságelvonással járó

büntetőeljárásai és büntetés-végrehajtási intézkedések helyettesítő intézményeivel.

3.1. Az elítélést megelőző szabadságelvonás

[42] A büntetőeljárás során a legszélesebb körben a terhelt jogai korlátozhatók, amelyek közül kiemelt hangsúlyt kap a személyi szabadság. A kényszerintézkedések alkalmazásának szükségessége a büntetőeljárásban azzal igazolható, hogy a bűncselekmények éppen más személyek alapvető alkotmányos jogait veszélyeztetik vagy sértik. A büntetőeljárással érintett személyek, különösen a terhelt alapjogi helyzete a közhatalom és az egyének érdekkonfliktusának színtere a büntetőeljárásban. A ->terhelt a büntetőeljárás alanya, nem tárgy, ezért alkotmányos alapjogainak érvényesülését meghatározott mértékig biztosítani kell.^[99] Az ártatlanság védelme alapján a terhelttel szemben nem lehet olyan intézkedéseket alkalmazni, amelyek feltételezik a bűnösséget, de azok megengedettek, amelyek a bűncselekmény felderítése érdekében szükségesek. A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személy szabadságtól való megfosztása lehetőségének, az elítélést megelőző fogva tartásnak a szükségessége és a lehetősége nem vitatott, azonban garanciális jelentőségű az elrendelés feltételeinek és határainak pontos szabályozása.

[43] Az Európa Tanács határozatai^[100] és ajánlásai^[101] a jogerős elítélést megelőző fogva tartással kapcsolatban több alapkövetelményt határoztak meg. Egyrészt arra bűncselekmény gyanúja alapján és csak törvényben meghatározott esetekben kerülhet sor. Másrészt a letartóztatást a minimumra kell szorítani úgy, hogy más, hasonló, de az alapjogokba kisebb beavatkozást jelentő intézkedést kell alkalmazni, amennyiben a szabadságkorlátozással elérni kívánt célok így is megvalósíthatók.^[102] Alapvető követelmény az előzetes fogva tartás kivételes jellege és hogy az nem lehet automatikusan kötelező. Az előzetes letartóztatás alkalmazásának elsődleges célja a megindult büntetőeljárás sikeres lefolytatásának biztosítása. Az előzetes letartóztatás fogalmilag nem büntetés, hanem a büntető igény hatékony érvényesítését, a büntetőeljárás sikerének biztosítását és a büntetés esetleges végrehajthatóságát célzó intézkedés. A szabadságtól való megfosztás ezért nem alkalmazható bűncselekmény gyanúja hiányában, pusztán vélelmezett jövőbeli bűncselekmény elkövetésének megelőzése érdekében, a terhelt vallomásának kikényszerítése céljából vagy előrehozott büntetesként. Az ítélethozatalt megelőző fogva tartás csak kivételes jelleggel alkalmazható.^[103]

[44] A személyi szabadsághoz való jogot korlátozó kényszerintézkedéseket kizárólag ->bíróság rendelheti el. A bíróságnak vizsgálnia kell a kényszerintézkedés törvényi megengedhetőségét és az intézkedés elrendelésének szükségességét. A bírósági hatáskör az alkotmányos alapjogok védelmének fő garanciáját jelenti a büntetőeljárásban. Az előzetes fogva tartásról szóló döntés kizárólagosan bírói hatáskörbe történő utalása nem csupán formális garanciát jelent. A bírósági döntéshozatali mechanizmus feltételezi a terhelt meghallgatását, lehetőséget biztosítva ezzel arra, hogy érveit az előzetes letartóztatás indítványozójával azonos körülmények között és súllyal fejthesse ki.^[104] A bíróságoknak az eset körülményeinek ismeretében kell döntenük a szabadságkorlátozásról, és csak akkor kell alkalmazni, ha annak elrendelése és fenntartása feltétlenül szükséges.^[105] A letartóztatás elrendelése mérlegelésen alapuló döntés, melynek során a bíróságnak figyelembe kell vennie többek között a bűncselekmény súlyát, a terhelttel szemben fennálló bizonyítékok jellegét, a várható büntetést, a terhelt előéletét, szociális kapcsolatait, valamint az érintett személy büntetőeljárás során tanúsított magaviseletét.^[106]

[45] Fontos alkotmányos garanciát jelent emellett a fokozatosság elvének érvényesülése a büntetőeljárás kényszerintézkedésekre vonatkozó szabályok kialakítása és a kényszerintézkedések végrehajtása kapcsán. A fokozatosság elvének lényege, hogy feloldja a terhelt személyi szabadsághoz való joga és az állam hatékony bűnüldözési érdeke közötti konfliktust.^[107] A fokozatosság vizsgálata során mérlegelni kell a gyanú megalapozottságát, az intézkedés várható sikerét, az elérni kívánt cél megvalósíthatóságát, valamint a kényszerintézkedéssel okozható kár várható nagyságát.^[108]

[46] Az előzetes fogva tartás elrendelésének feltételeként az ajánlások a bűncselekmény elkövetésének gyanúját, a szökés, további bűncselekmények elkövetésének, az igazságszolgáltatás akadályozásának, valamint a közrend fenyegetésének veszélyét határozták meg. További garanciális szabály, hogy a fogva tartott személyt haladéktalanul meg kell hallgatni, és intézkedni kell a letartóztatás fenntartásáról vagy alternatív intézkedés alkalmazásáról, ha annak feltételei fennállnak. A letartóztatás indokoltságát folyamatosan, de legalább havonta felül kell vizsgálni, a döntéssel szemben pedig az érintett számára jogorvoslatot kell biztosítani. A letartóztatás időtartama nem haladhatja meg a várható büntetés időtartamát és nem lehet azzal aránytalan. A letartóztatás során biztosítani kell az anyanyelv használathoz fűződő jogot, valamint a jogi képviselővel való konzultáció lehetőségét. A letartóztatásról minden esetben értesíteni kell az érintett hozzátartozóit, valamint ha a letartóztatott személy más állam állampolgára, akkor az illetékes konzulátust is. Ha a terheltet később felmentik vagy megszüntetik vele szemben az eljárást, rendelkezni kell a kártalanításról.

[47] Az Alkotmánybíróság az előzetes letartóztatás alkotmányossági vizsgálata kapcsán azt állapította meg, hogy az előzetes letartóztatás nem ellentétes a személyi szabadság alkotmányos alapjával. A testület álláspontja szerint nem tekinthető alkotmányellenesnek és megfelel az arányosság elvének, hogy bármely, szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetésével gyanúsított terhelten szemben lehetőség van az előzetes letartóztatás elrendelésére, vagyis hogy a kényszerintézkedés lehetőségét a törvény nem köti a szabadságvesztés meghatározott mértékéhez vagy a bűncselekmények egyéb súly szerinti meghatározásához. Ezt a megítélést az sem befolyásolja, hogy a jogalkotó az adott időszakban mely bűncselekményeket rendeli szabadságvesztés büntetéssel büntetendőnek. Az egyedi büntetőeljárás alapjául szolgáló bűncselekmény és a konkrét esetben szükségesnek látszó előzetes letartóztatás közötti arányosságot az indítványt előterjesztő ügyésznek és az előzetes letartóztatás kérdésében döntést hozó bírónak kell mérlegelnie.^[109] Az előzetes fogva tartás visszaszorításának egyik legfontosabb eszköze a helyettesítő intézmények alkalmazásának lehetősége. Alternatívának tekinthető például a házi őrizetnek megfelelő lakásban történő felügyelet, meghatározott helység vagy terület elhagyásának tilalma, a hatóságok előtti rendszeres megjelenési kötelezettség előírása, a személyazonosító okmány (általában az útlevelel) elvétele, valamint pénzügyi biztosíték nyújtása.

3.2. A szabadságvesztés büntetés „helyettesíthetősége”

[48] „Az alternatív büntetési nemek célja, hogy az elkövetőt úgy vezesse vissza a társadalomba, hogy a bíró megtalálja azt a különleges megoldást, amely egyben a társadalmi viszonyban esett kárt is megtéríti.”^[110] Az ENSZ, az Európa Tanács és az Európai Unió ajánlásai megfogalmazták azokat a büntetőpolitikai célkitűzésekre vonatkozó iránymutatásokat, amelyek a személyi szabadság biztosítása érdekében a szabadságvesztés büntetést végső eszköznek tekintik. Az Európa Tanács az 1960-as évektől folyamatosan foglalkozott a szabadságkorlátozó szankciók kérdésével. Felhívta a figyelmet a társadalom és a közösség részvételének fontosságára a büntetések végrehajtásával kapcsolatban. Az államoknak elsősorban az átváltoztatott szabadságvesztés büntetések visszaszorítására kell törekednie.^[111] Emellett azt is meg kell vizsgálni, hogy milyen más szankciókat lehetne a végrehajtandó szabadságvesztés büntetés helyett alkalmazni. Alternatívák lehetnek a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés, a sértettnek fizetendő kártérítés vagy jóvátétel, a kábítószer- és alkoholfüggőség kezelése vagy a szabad mozgás korlátozása az *electronic monitoring* alkalmazásával, a vezetői engedély elvétele, az elkobzás, valamint a közhasznú közösségi munka.^[112] A közösségi szankciók kiterjesztésének és a szabadságvesztés büntetés visszaszorításának azonban összhangban kell állnia az államok alkotmányos és jogi hagyományaival.

[49] A szabadságvesztés büntetés visszaszorítását elsősorban az ún. ambuláns vagy közösségi szankciók szolgálják, amelyek nem járnak szabadságelvonással. A jelenleg hatályos jogszabályi keretek között Magyarországon ilyennek minősülhet a közérdekű munka, a próbára bocsátás, a

felfüggesztett szabadságvesztés vagy a büntetés-végrehajtás időszakában a szabadságvesztés büntetésből történő feltételes szabadságra helyezés.^[113] A pénzbüntetés természete vitatott.

3.3. A szabadságelvonással járó „határozatlan” tartamú szankciók

3.3.1. A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés

[50] A nemzetközi emberi jogi dokumentumok általánosságban nem tiltják az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés alkalmazását, ugyanis ennek a büntetési nemnek a folyamatos előmozdítása a ->halálbüntetés visszaszorulásához és fokozatos eltűnéséhez vezetett. Az életfogytig tartó szabadságvesztés emellett alkalmas volt a büntetőpolitika által kitűzött kettős cél teljesítésére, azaz a szigorú megtorlás mellett fenntartotta a reszocializációt.^[114] Az EJEB és Emberi Jogi Bizottság gyakorlatából is megállapítható, hogy nem tekintették az életfogytiglani szabadságvesztés büntetést összeegyeztethetetlennek az Egyezmény 3. cikkével. Ugyancsak nem találták ellentétesnek az Egyezménnyel, ha az elítélt nem kezdeményezhette annak vizsgálatát, hogy körülményei alapján lehet-e helye a feltételes szabadságra bocsátásnak.^[115] Látható, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés alkotmányosságát esősorban nem a személyi szabadsághoz, hanem az emberi méltósághoz való joggal összefüggésben vizsgálták. Az Egyezmény bírói gyakorlatából is az tűnik ki, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztést a kínzás, az embertelen, megalázó bánásmód tilalmáról szóló 3. cikkel vetették össze.^[116] Ezt alapvetően az indokolhatja, hogy a személyi szabadságtól való megfosztás tekintetében az emberi méltósághoz való jog jelenti azt a lényegét, amelyet az alapjog korlátozása nem érinthet.

[51] Az EJEB gyakorlatából megállapítható, hogy kezdetben nem tekintették az életfogytiglani szabadságvesztés büntetést összeegyeztethetetlennek az Egyezmény 3. cikkével. Az olyan életfogytiglani szabadságvesztés azonban, amely megfosztja az elítéltet a szabadlábba helyezés lehetőségétől, felvetheti a kínzás, az embertelen, megalázó büntetés tilalmának a sérelmét. Ez egyben azt is jelenti, hogy *de jure* és *de facto* léteznie kell az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadlábba helyezés lehetőségének és gyakorlatának is.^[117] A Bíróság Vinter és társai v. Egyesült Királyság ügyben hozott ítéletében kimondta, hogy az elítélteknek joguk van ahhoz, hogy bizonyos idő elteltével felülvizsgálják a büntetésüket, és legyen ténylegesen jogi és gyakorlati lehetőségük a szabadlábba helyezésre. A testület azonban azt is hangsúlyozta, hogy az életfogytiglani szabadságvesztés felülvizsgálatának lehetősége nem jelenti az azonnali szabadon bocsátás lehetőségét.^[118]

[52] A magyar büntetési rendszerben a halálbüntetés eltörlése után az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés lett a legsúlyosabb szankció. Az *Alaptörvény* IV. cikk (2) bekezdése az Alkotmányhoz képest cizellálta a személyi szabadsághoz való jog tartalmát azzal, hogy kifejezetten nem zárja ki a szabadságtól való végleges megfosztás lehetőségét, azonban arra kizárólag szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt, jogerős bírói ítélet alapján, a szükségességi és arányossági kritériumok értelemszerű figyelembevételével kerülhet sor. Az *Alaptörvény* koncepciója eredetileg úgy fogalmazott, hogy jogerős bírói ítélet alapján lehetséges a személyi szabadságtól való végleges megfosztás. A későbbiekben ez a megfogalmazás annyiban módosult, hogy az *Alaptörvény* 2012. január 1-jével hatályba lépő IV. cikk (2) bekezdésének második mondata a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt teszi lehetővé.^[119]

[53] A strasbourgi bíróság 2014. május 20-án meghozta döntését az első magyar tényleges életfogytiglani szabadságvesztés büntetésre ítélt fogvatartott ügyében. A Magyar László kontra Magyarország ügyben a bíróság megállapította, hogy a panaszossal szemben kiszabott tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés sérti az Egyezmény 3. cikkében foglalt embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát.^[120] A testület álláspontja szerint a köztársasági elnöki kegyelem nem jelent valódi lehetőséget a szabadulásra. A döntésre adott reakcióként a 2014. évi

LXXII. törvény bevezette a tényleges életfogytiglanra ítélték számára a különleges kegyelmi eljárást (->kegyelem), kialakítva ezáltal egyfajta felülvizsgálati mechanizmust. Eszerint negyven év elteltével egy ún. Kegyelmi Bizottság állást foglal a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés fenntartásának indokoltságáról, azonban a döntést továbbra is a köztársasági elnök hozza meg. A köztársasági elnök döntése diszkrecionális, őt a Kegyelmi Bizottság álláspontja nem köti. Az EJEB azonban másodszor is egyezményértőnek találta a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre vonatkozó magyar szabályozást. A testület álláspontja szerint a negyven éves időtartam túlságosan hosszú. A másik probléma azzal kapcsolatban merült fel, hogy bár a Kegyelmi Bizottság előre meghatározott, objektív szempontok alapján hozza meg döntését, a köztársasági elnök döntési eljárásával kapcsolatban még mindig hiányoznak az eljárási garanciák (például a döntés meghozatalára rendelkezésre álló időkeret vagy az indokolási kötelezettség előírása).^[121] Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy az egyezmény-konform szabályozás kialakítása további jogalkotást igényel.

3.3.2. A beszámíthatatlan vagy „megrögzött” bűnelkövetőkkel szemben alkalmazott határozatlan tartamú szankciók

[54] A személyi szabadsághoz való jog kapcsán a nemzetközi dokumentumok és a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatából is látható az az általános kívánalom, hogy a bűncselekmények elkövetőivel szemben szabadságelvonásra csak a legvégső esetben kerüljön sor és az a lehető legrövidebb ideig tartson. A jogrendszerek azonban ismernek vagy ismertek olyan intézkedéseket, amelyek határozatlan tartamú szabadságelvonással sújtották a bűnelkövetők bizonyos speciális csoportjait. A határozatlan tartamú szabadságvesztés büntetést az európai országok általában nem alkalmaznak, határozatlan tartamú intézkedések szabályozása azonban gyakoribb. A büntetőjogi szankciókat kiegészítő határozatlan tartamú intézkedések létjogosultsága, végrehajtása, büntetésekhez való viszonya azonban nagyon vitatott.

[55] A határozatlan tartamú intézkedések létjogosultsága egyrészt az elkövető egészségi állapotával indokolható azon az alapon, hogy a gyógyulás bizonytalan kimenete miatt nem lehet egyértelműen megmondani, meddig is tartson a szabadságelvonás. Másrészt az elkövető társadalomra veszélyességével igazolható, mint például a többszörös visszaeső jelleg, amely néha egybeeshet bizonyos fokú beszámíthatatlansággal. A dolog lényege azonban mindkét esetben ugyanaz. A közbiztonság és a társadalom védelme érdekében a veszélyes vagy visszaeső bűnelkövetőkkel szemben a jog speciális szankciók alkalmazását teszi lehetővé, melyek alapvetően kettős célt szolgálnak: a társadalom védelme megköveteli az elkövetők megbüntetését, a reszocializáció érdekében pedig fontos a gyógyítás és a kezelés.

[56] A határozatlan tartamú szabadságelvonás „eltérően” jelenik meg az egyes jogrendszerekben, büntetesként vagy a büntetés mellett kiszabott, azt követően végrehajtott biztonsági intézkedésként, attól függően, hogy monista vagy dualista szankciórendszerről van szó.^[122]

[57] A személyi szabadsághoz való jog korlátozhatósága szempontjából kiemelkedő jelentőségű a német Szövetségi Alkotmánybíróság megoldása, miszerint a nemzeti alaptörvényükhöz képest tovább szűkítették a személyi szabadság korlátozhatóságát a határozatlan tartamú, ún. közbiztonsági őrizetnél. Az intézkedéssel kapcsolatos egyik legfontosabb kritérium az volt, hogy csak a legvégső esetben lehet alkalmazni, mégpedig akkor, ha más intézkedésekkel nem biztosítható a társadalom védelme. Ez azt a kötelezettséget is magában foglalja, hogy már a büntetés-végrehajtás során mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy az elkövető veszélyességét csökkentsék, különösen a pszichiátriai és szociálterápiás intézkedések alkalmazásával (*ultima ratio*). Legkésőbb a közbiztonsági őrizet kezdetekor teljes körű individualizált kezelési, vizsgálati végrehajtási tervet kell készíteni. Különös figyelmet kell fordítani a képzési, a továbbképzési lehetőségekre, valamint a pénzügyi, családi kapcsolatok javítására. A végrehajtási tervet folyamatosan aktualizálni kell az érintett fejlődésével párhuzamosan (intenzív,

individualizált gondoskodás). A határozatlan tartam nagyon súlyos pszichikai károkat okozhat, az érintett motiválatlan, depressziós, letargikus és passzív lesz, ezért minden intézkedést meg kell tenni annak érdekében, hogy a szabadulás reális alternatíva legyen (motiváció fenntartása). Figyelembe kell venni az intézkedés speciálprevenációs jellegét, és egyértelműen el kell határolni a büntetésektől. A közbiztonsági őrizetet mint javító jellegű intézkedést a lehető legjobban a szabad élet körülményeihez kell igazítani, elkülönített végrehajtási helyet, megfelelő látogatási lehetőségeket és feltételeket kell biztosítani, továbbá elő kell segíteni a családi és szociális kapcsolatok fenntartását (büntetéstől való elkülönítés/elhatárolás). A szabadulás előkészítése során lehetővé kell tenni a szabadságelvonás megszakítását és felfüggesztését, amely meghatározott indok – például a szökés veszélye – fennállásakor azonban kizárható. A szabadulást részletesen meg kell tervezni (minimalizálás). Az intézkedés végrehajtásával kapcsolatban az érintett számára hatékony jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani (jogvédelem és támogatás). Biztosítani kell a közbiztonsági őrizet meghatározott időközönként történő kötelező felülvizsgálatát. Az intézkedés preventív jellege miatt különösen fontos a szigorú bírósági ellenőrzés (kontroll).^[123]

4. Kártalanítás a személyi szabadsághoz való jog megsértése esetén

[58] Az Egyezmény és az Egyezségokmány is rendelkezik arról, hogy a személyi szabadságtól való törvénytelen megfosztás esetén kártalanítás jár az érintetteknek. Az Egyezségokmány úgy fogalmaz, hogy a törvénytelen fogva tartás „áldozatainak” kikényszeríthető joga van a kártalanításra.^[124] A kár megtérítésére kártérítés vagy ->kártalanítás formájában kerülhet sor attól függően, hogy a károkozás jogellenesen vagy jogszerűen történt. A kártérítés vagy kártalanítás elsősorban vagyoni jellegű kompenzációt jelent. A kártérítés a jogellenes károkozásért jár (->károkozás és kártérítés), ami a személyi szabadság esetében a törvénytelen fogva tartás esetén illeti meg az érintettet. A jogszerű, de megalapozatlan szabadságelvonás esetén kártalanítás illeti meg azt a terhelteket, akivel szemben alaptalanul rendelték el a szabadságelvonással járó kényszerintézkedést vagy szankciót.

[59] A magyar jog szerint kártalanítás jár az előzetes letartóztatásért, a házi őrizetért és az ideiglenes kényszergyógykezelésért, ha az eljárást megszüntették, a terhelteket felmentették vagy ha a terhelteket bűnösségét megállapították, de nem szabták ki a törvényben meghatározott szankciókat. A jogerősen elítélt terheltek is jár kártalanítás az előzetes letartóztatásért és a házi őrizetért, ha annak tartama meghaladja a jogerősen kiszabott szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, javítóintézeti nevelés tartamát vagy a pénzbüntetés napi tételeinek a számát. Ha a terhelteket jogerősen elítélték, akkor az ítélet alapján kitöltött szabadságvesztésért, elzárásért, javítóintézeti nevelésért, kényszergyógykezelésért kártalanítás jár, ha rendkívüli jogorvoslat során felmentették, enyhébb büntetést vagy intézkedést szabtak ki vagy megszüntették vele szemben az eljárást.^[125] Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kártalanítás jogintézménye az állam büntetőhatalmának gyakorlása során előforduló tévedések orvoslását szolgálja.^[126] Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése hasonlóan rendelkezik: „Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytelenen korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.” Az Alkotmányhoz képest az Alaptörvény szélesebb körben rendelkezik a kártalanításról, mert korábban csak a törvénytelen letartóztatás vagy fogva tartás áldozata volt jogosult a kártérítésre. Az Alaptörvény így szélesebb körben, most már azok számára is biztosítja a kártalanítást, akivel szemben törvényesen, tehát a jogszabályoknak megfelelően, de alaptalanul rendelték el a fogva tartást.

5. JEGYZETEK

- [1] SÁRI János: „Szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jog” in BALOG Zsolt – HOLLÓ András – KUKORELLI István – SÁRI János: *Az Alkotmány magyarázata*, Budapest, KJK-Kerszöv, 2003, 544; Peter HANTEL: „Das Grundrecht der Freiheit der Person nach Art. 2. II. 2; 104 GG” *JuS* 1990, 866; Josef ISENSEE – Paul KIRCHHOF: *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland.*, Heidelberg, C. F. Müller, 1989, 111; Ingo MÜNCH – Philip KUNIG: *Grundgesetz-Kommentar.* München, C. H. Beck, 1992, 198.
- [2] 74/1995. (XII. 15.) AB határozat, ABH 1995, 369, 372; 36/2000. (X. 27.) AB határozat, ABH 2000, 241, 271–272.
- [3] TÓTH Gábor Attila: „A személyi szabadsághoz való jog” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*, Budapest, Századvég, 2009, 1949.
- [4] 36/2000. (X. 27.) AB határozat, ABH 2000, 241, 271.
- [5] ÁRVA Zsuzsanna: *Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez*, Budapest, Wolters Kluwer, 2013, 113, 115.
- [6] 36/2000. (X. 27.) AB határozat, ABH 2000, 241, 272; 53/2009. (V. 6.) AB határozat, ABH 2009, 410, 424–425.
- [7] 13/2003. (IV. 9.) AB határozat, ABH 2003, 197, 207, Németh János párhuzamos indoklása.
- [8] TÓTH (3. j.) 1952.
- [9] *Bozano v. France*, no. 9990/82, Judgment of 2 December 1987; *Kamma v. The Netherlands*, no. 4771/71, Judgment of 20 July 1972.
- [10] *Engel and Others v. Niederlande*, no. 5100/71, 5101/71, Judgment of 8 June 1976.
- [11] *Storck v. Germany*, no. 61603/00, Judgment of 16 June 2005; *Stanev v. Bulgaria*, no. 36760/06, Judgment of 17 January. 2012.
- [12] Ezek kimondottan a büntetőeljáráshoz kötődő legtipikusabb szabadságelvonási formák, természetesen ezek mellett számos más szabadságelvonó és korlátozó intézkedés létezik, például a szabálysértési őrizet, a kiadatási letartóztatás vagy az átadási letartóztatás.
- [13] *Storck v. Germany*, no. 61603/00, Judgment of 16 June. 2005.
- [14] HANTEL (1. j.) 868.
- [15] *Engel and Others v. Niederlande*, no. 5100/71, 5101/71, Judgment of 8 June 1976; *Guzzardi v. Italien*, no. 7367/76, Judgment of 6 November 1980; *Ashingdane v. United Kingdom*, no. 8225/78, Judgment of 28 May 1985. Lásd részletesebben Walter GOLLWITZER: *Menschenrechte im Strafverfahren MRK und IPBPR*, Berlin, Walter de Gruyter, 2005, 213; Jost BENFER: *Grundrechtseingriffe im Ermittlungsverfahren.* Carl Köln, Heymanns, 1990, 84–85.
- [16] Werner LEITNER – Reinhart MICHALKE: *Strafprozessuale Zwangsmaßnahmen*, München, C. H. Beck,

2007, 73; Katja WITTSTAMM: *Elektronischer Hausarrest? Zur Anwendbarkeit eines amerikanischen Sanktionsmodells in Deutschland*. Baden-Baden, Nomos, 1999, 123.

[17] Ide tartoznak például az elővezetés [46/1994. (X. 21.) AB határozat, ABH 1994, 268.], a pártfogó felügyelet alá helyezés [65/2003. (XII. 18.) AB határozat, ABH 2003, 707.].

[18] Egyezmény 5. cikk (1) bekezdés a) és b) pont.

[19] *X v. Österreich*, no. 8278/78, Judgment of 13 December 1979.

[20] *Engel and Others v. Niederlande*, no. 5100/71, 5101/71, Judgment of 8 June 1976.

[21] Egyezmény 5. cikk (1) bekezdés c) pont.

[22] *Ireland v. United Kingdom*, no. 5310/71, Judgment of 18 January 1978; *Murray v. United Kingdom*, no. 14310/88, Judgment of 28 October 1994.

[23] Eva UNFRIED: *Die Freiheits- und Sicherheitsrechte nach Art. 5 EMRK, Ein Vergleich mit der Strafprozessordnung im Hinblick auf die Auswirkungen der Konventionsrechte auf die deutsche Strafrechtssprechung*. Berlin, Duncker&Humbolt, 2006, 35.

[24] NEHÉZ-POSONY Márton: „...nem lehet előrehozott büntetés« Az előzetes letartóztatás feltételeinek régi és új szabályozása” *Fundamentum* 2004/1, 111–112; Rolf HANNICH: *Karlsruher-Kommentar zur Strafprozessordnung mit GVG, EGGVG und EMRK*, München, C. H. Beck, 2008, Art. 5 Rn. 8–12. Vö. *Khachatryan and others v. Armenia*, no. 23978/06, Judgment of 27 November 2012.

[25] *Ciulla v. Italy*, no. 11152/84, Judgment of 22 February 1989; *Guzzardi v. Italien*, no. 7367/76, Judgment of 6 November 1980.

[26] Az elővezetési célból elrendelt letartóztatás például azért nem ütközik az 5. cikk előírásaiba, mert a letartóztatás ebben az esetben a büntetőeljárás sikeres lefolytatását szolgálja. UNFRIED (23. j.) 39.

[27] *Wemhoff v. Germany*, no. 2122/64, Judgment of 27 June 1968; *B. v. Austria*, no. 11968/86, Judgment of 28 March 1990; *Kudla v. Poland*, no. 30210/96, Judgment of 26 October 2000; vö. Be. 131–132. §.

[28] Egyezmény 5. cikk (1) bekezdés d) pont.

[29] Egyezmény 5. cikk (1) bekezdés e) pont.

[30] *Hutchison Reid v. United Kingdom*, no. 50272/99, Judgment of 20 February 2003; *Trajče Stojanovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 1431/03, Judgment of 22 October 2009.

[31] *B. v. France*, no. 10179/82, Judgement of 13 May 1987, D.R. 52, 111; GRÁD András: *Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélekezésről*, Budapest, HVG–Orac²2005, 167.

[32] *Plesó v. Hungary*, no. 41242/08, Judgment of 2 October 2012.

[33] *X v. Finland*, no. 34806/04, Judgment of 3 July 2012.

[34] Egyezmény 5. cikk (1) bekezdés f) pont.

[35] *Caprino v. United Kingdom*, no. 6871/75, Judgement of 3 December 1978; *Ilias and Ahmed v. Hungary*, no. 47287/15, Judgment of 14 March 2017.

[36] *Al-Tayyar Abdelhakim v. Hungary*, no. 13058/11, Judgment of 23 January 2013.

[37] Egyezségokmány 9. cikk 1. pont.

[38] *Witold Litwa v. Poland*, no. 26629/95, Judgment of 4 April 2000; *Creanga v. Romania*, no. 29226/03, Judgment of 23 February 2012.

[39] GOLLWITZER (15. j.) 208, 217.

[40] GOLLWITZER (15. j.) 220.

[41] Különbséget kell tenni az Egyezmény 6. cikkében foglalt tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványa, az észszerű időn belüli tárgyalás és a szabadságelvonás észszerű időtartama között. A 6. cikk az egész büntetőeljárásra irányadó, az 5. cikk pedig kizárólag a szabadságelvonásra vonatkozik, amely speciális kötelezettséget keletkeztet az eljáró hatóságok számára. Az 5. cikkben foglalt időtartam így természetesen rövidebb, mint a 6. cikkben említett észszerű idő. Az 5. cikk sérelme megalapozhatja egyúttal a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét is, azonban az 5. és 6. cikkek megsértésének eltérő jogkövetkezményei vannak. Az 5. cikk sérelme esetén a terheltet haladéktalanul szabadlábra kell helyezni, míg a 6. cikk megsértése olykor eljárási akadályt jelenthet. *Barfuss v. Czech Republic*, no. 35848/97, Judgment of 31 July. 2000; *Goral v. Poland*, no. 38654/97, Judgment of 30 October 2003; *Neumeister v. Austria*, no. 1936/63, Judgment of 27 June 1968; vö. UNFRIED (23. j.) 45.

[42] Egyezmény 5. cikk (3) bekezdés második mondat.

[43] *Solmaz v. Turkey*, no. 27561/02, Judgment of 16 January 2007; *Kalashnikov v. Russia*, no. 47095/99, Judgment of 15 July 2002; *Wemhoff v. Germany*, no. 2122/64, Judgment of 27. June 1968.

[44] 10/2007. (III. 7.) AB határozat, ABH 2007, 211, 219.

[45] Egyezségokmány 9. cikk 3–5. pont.

[46] *X v. Austria*, no. 8278/78, Judgment of 13 December 1979; *Labita v. Italy*, no. 26772/95, Judgment of 6 April 2000; *McKay v. United Kingdom*, no. 543/03, Judgment of 30 October 2006; *Bykov v. Russia*, no. 4378/02, Judgment of 10 March 2009; *Idalov v. Russia*, no. 5826/03, Judgment of 22 May 2012.

[47] *W. v. Switzerland*, no. 14379/88, Judgment of 26 January 1993; *Toth v. Austria*, no. 11894/85, Judgment of 12 December 1991; vö. CZINE Ágnes – SZABÓ Sándor – VILLÁNYI József: *Strasbourg-i ítéletek a magyar büntetőeljárásban*. Budapest, HVG-Orac, 2008, 266–271. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy a magyar törvényalkotó által az előzetes letartóztatás időtartamára vonatkozó 2009. évi LXXXIII. törvénnyel kialakított differenciált szabályozás célja is az Egyezményben foglalt követelmények maradéktalan érvényesítése volt. A törvény a kisebb súlyú bűncselekmények esetén egy évben maximalizálta a letartóztatás időtartamát, a kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények esetén négy évben határozta meg, figyelemmel a bíróság gyakorlatára, miszerint a négy éven túli letartóztatást már nem lehet kellően indokolt.

[48] *Neumeister v. Austria*, no. 1936/63, Judgment of 27 June 1968.

[49] *Wemhoff v. Germany*, no. 2122/64, Judgment of 27. June 1968. Az ügyről lásd részletesebben: Angela BRETT: *Verfahrensdauer bei Verfassungsbeschwerdeverfahren im Horizont der Rechtssprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte zu Art. 6 Abs. 1 S. 1 EMRK*, Berlin, Duncker&Humblot, 2009.

[50] RÓTH Erika: „Eljárásjogi garanciák a szabadságtól történő megfosztással kapcsolatos ügyekben, a kényszerintézkedések” in FARKAS Ákos – GÖRGÉNYI Ilona – LÉVAY Miklós (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára*, Miskolc, Bíbor, 1997, 226.

[51] Hans-Jürgen BARTSCH: „Dauer der Untersuchungshaft und Europäische Menschenrechtskonvention” *JuS*, 1970/9, 448–449; vö. Stefan TRECHSEL: „Die Garantie der persönlichen Freiheit (Art. 5. EMRK) in der Straßburger Rechtssprechung” *EuGRZ* 1980, 523.

[52] Az indokok formális megisméltése és a sztereotip megfogalmazás a bíróság megítélése szerint nem elegendő. *Erdem v. Germany*, no. 38321/97, Judgment of 5 July 2001; *Szeloch v. Poland*, no. 33079/96, Judgment of 22 February 2001.

[53] A szökés, elrejtőzés veszélye indokolhatja a letartóztatás elrendelését, azonban a hosszabb tartamú fenntartáshoz önmagában ez már nem elegendő. A bűnisméltés veszélye különösen a folytatólagosan elkövetett bűncselekményeknél és a visszaeső bűnözők esetében szolgálhat a letartóztatás alapjául, azonban kizárólag erre az indokra nem alapítható a hosszú időtartamú

letartóztatás. *Clooth v. Belgium*, no. 12718/87, Judgment of 12 December 1991; *Scott v. Spain*, no. 21335/93, Judgment of 18 December 1996; *Hristov v. Bulgaria*, no. 25436/97, Judgment of 31 July 2003; *Erdem v. Germany*, no. 38321/97, Judgment of 5 July 2001; *Kudla v. Poland*, no. 30210/96, Judgment of 26 October 2000.

[54] *Richet v. France*, no. 34947/97, Judgment of 13 February 2001; *Letellier v. France*, no. 12369/86, Judgment of 26 June 1991.

[55] *Scott v. Spain*, no. 21335/93, Judgment of 18 December 1996; *W. v. Switzerland*, no. 14379/88, Judgment of 26 January 1993; *Herczegfalvy v. Austria*, no. 10533/83, Judgment of 24 September 1992.

[56] Egyezményesértőnek minősült például, amikor az állami szabályok a közbiztonságra tekintettel, meghatározott bűncselekmények esetén explicit kizárták a terhelt szabadon bocsátásának lehetőségét. *S.B.C. v. United Kingdom*, no. 39360/98, Judgment of 19 June 2001; UNFRIED (23. j.) 53.

[57] A testület ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy az óvadék mértékének kizárólag a terhelt vagy a helyette az óvadékos letévő személy vagyoni viszonyaihoz kell igazodnia. Az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezésről a hatóságoknak az ügy összes körülményét figyelembe véve kell döntenük. A vizsgált konkrét ügyben nem minősült az Egyezmény sérelmének, amikor a hatóságok a szabadlábra helyezés esetén további feltételeket is meghatároztak, például a lakcímváltozás bejelentését vagy meghatározott időközönkénti rendszeres jelentkezési kötelezettséget írtak elő. *Neumeister v. Austria*, no. 1936/63, Judgment of 27 June 1968. Az óvadékkal kapcsolatosan az lenne a legfőbb cél, hogy az a letartóztatás valódi alternatíváját jelentse, ne a terhelt ellehetetlenítéséről szóljon.

[58] *Imre v. Hungary*, no. 53129/99, Judgment of 2 December 2003, 47.

[59] *Maglódi v. Hungary*, no. 30103/02, Judgment of 9 November 2004.

[60] Például *Hunvald v. Hungary*, no. 68435/10, Judgment of 10 March 2014; *Gál v. Hungary*, no. 62631/11, Judgment of 11 June 2014.

[61] *Gábor Nagy v. Hungary*, no. 33529/11, Judgment of 11 May 2014.

[62] *Süveges v. Hungary*, no. 20255/12, Judgment of 2 May 2016.

[63] Lévy Miklós alkotmánybíró párhuzamos indokolása és dr. Kovács Péter alkotmánybíró különvéleménye, 3002/2014. (I. 24.) AB végzés.

[64] ELEK Balázs: „Az előzetes letartóztatás indokolása az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatának tükrében” *Büntetőjogi Szemle* 2015/3, 35–51.

[65] Ilyen az emberi méltósághoz való jog, amely például a német jogban önmagában korlátozhatatlan, a magyar jog azonban csupán az élethez való joggal együttesen mondta ki annak abszolút jellegét. HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila: „Az emberi jogok korlátozása” in HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*, Budapest, Osiris, 2003, 306; 13/2003. (IV. 9.) AB határozat, ABH 197, 207. Az Alkotmánybíróság gyakorlata azonban azt mutatja, hogy ez relativizálódhat. A 4/2009. (III. 30.) AB határozatban (ABH 2004, 179, 199–200.) a testületnek arról kellett állást foglalnia, hogy megengedhető-e az élet kockáztatása akkor, ha ez nem az életveszély elhárítását célozza. A rendőrség lőfegyver-használati jogának részletes elemzése kapcsán az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy aki más életének kioltásával megsérti az élethez való jogot, az nem kerül és nem is helyezhető a jog világán kívül, de magára vonja azt a kockázatot, hogy a vele szemben alkalmazható jogszerű lőfegyver-használat révén saját élete került veszélybe.

[66] Andrew ASHWORTH: *Human rights, Serious Crime and Criminal Procedure*, London, Sweet & Maxwell, 2002, 76.

[67] Ebben a megközelítésben a törvény tágabban értelmezendő, valójában jogszabályt jelent. Az Alkotmánybíróság meghatározta a jogalkotási eljárás kritériumait [9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65.], a jogszabályok érthetőségének és egyértelműségének követelményeit [26/1992.(IV. 30.)

AB határozat, ABH 1992, 135, 142.] és a kellő felkészülési idő biztosításának kötelezettségét. [7/1992. (I. 30.) *AB határozat*, ABH 1992, 45; 28/1992. (IV. 30.) *AB határozat*, ABH 1992, 155.]; HALMAI-TÓTH (65. j.) 19.

[68] BÓCZ Endre: „A személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések szabályozása a konvenció előírásainak tükrében” *Rendészeti Szemle* 1991/2, 6; vö. *Sunday Times v. United Kingdom*, no. 6535/74, Judgment of 26 April 1979; *Amuur v. France*, no. 19776/92, Judgment of 25 June 1996.

[69] HALMAI-TÓTH (65. j.) 125.

[70] 1 BvR 1084/99 vom 03. 03. 2004, BVerfGE 109, 279, 335.

[71] Az állam biztonsága, a béke, a rend, a népesség biztonsága, az emberi test és élet a legmagasabban védett érdekek közé tartoznak. 2 BvR 1013/77 vom 01. 08. 1978, BVerfGE 49, 24, 56., 1 BvR 518/02 vom 04. 04. 2006, BVerfGE 115, 320, 346.

[72] Wilhelm DEGENER: *Grundsatz der Verhältnismäßigkeit und strafprozessuale Zwangsmaßnahmen*, Berlin, Duncker & Humblot, 1985, 27; vö. 1 BvR 1054/01 vom 28. März 2006, BVerfGE 115, 276, 308.

[73] 1 BvR 370, 595/07 vom 27. Februar 2008, 222.

[74] 1 BvR 1789/10 vom 29. September 2010.

[75] 1 BvR 1494/78 vom 20. Juni 1984, BVerfGE 67, 157.; 2 BvL 43/92 vom 09. 03. 1994, BVerfGE 90, 145, 173; 1 BvR 1084/99 vom 03. 03. 2004, BVerfGE 109, 279, 349.

[76] DEGENER (72. j.) 31–32.

[77] 11/2014. (IV. 4.) *AB határozat*, ABH 2014, 247, Indokolás [39]–[41].

[78] 879/B/1992. *AB határozat*, ABH 1996, 401; 39/2007. (VI. 20.) *AB határozat*, ABH 2007, 464.

[79] 36/2000. (X. 27.) *AB határozat*, ABH 2000, 241, 273; 23/1990. (X. 31.) *AB határozat*, ABH 1990, 93, 106., Solyom László párhuzamos indoklása.

[80] 66/1991. (XII. 21.) *AB határozat*, ABH 1991, 342, 347. Lásd még ehhez 723/B/1991/6. *AB határozat*, ABH 1991, 632; 31/1997. (V. 16.) *AB határozat*, ABH 1997, 154; 63/1997. (XII. 11.) *AB határozat*, ABH 1997, 365.

[81] Wolff HEINTSCHELVON HEINEGG – Nadine PALLAS: *Grundrechte*. München, Luchterhand, 2002, 56–58.

[82] Lásd ehhez *Schiesser v. Switzerland*, no. 7710/76, Judgment of 4 December 1979; *Pauwels v. Belgium*, no. 10208/82, Judgment of 26 May 1988; *Huber v. Switzerland*, no. 12794/87, Judgment of 23 October 1990; *Skoogström v. Sweden*, no. 8582/79, Judgment of 2 October 1984. Lásd bővebben: GRÁD (31. j.) 176–178; RÓTH Erika: „Az eljárási jogok” in HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*, Budapest, Osiris, 2003. 683.

[83] Lásd ehhez *Taran v. Ukraine*, no. 8662/06, Judgment of 17 October 2013.

[84] *Schiesser v. Switzerland*, no. 7710/76, Judgment of 4 December 1979.

[85] GRÁD (31. j.) 176–178., GOLLWITZER (15. j.) 224.

[86] Vö. *Schiesser v. Switzerland*, no. 7710/76, Judgment of 4 December 1979; *Van der Sluijs, Zuiderveld and Klappe v. the Netherlands*, Nos. 9362/81, 9363/81, 9387/81, Judgment of 22 May 1984; *Assenov v. Bulgaria*, no. 24760/94, Judgment of 28 October 1998; *Nikolova v. Bulgaria*, no. 31195/96, Judgment of 25 March 1999.

[87] TÓTH (3. j.) 1978.

[88] Például *Howiecki v. Poland*, no. 27504/95, Judgment of 4 October 2001; *Schiesser v. Switzerland*, no. 7710/76, Judgment of 4 December 1979; *Frommelt v. Liechtenstein*, no. 49158/99, Judgment of 24 June

2004; *Kampanis v. Greece*, no. 17977/91, Judgment of 13 July 1995; *Yankov v. Bulgaria*, no. 39084/97, Judgment of 11 December 2003.

[89] *De Jong, Baljet and van den Brink v. the Netherlands*, no. 8805/79; 8806/79; 9242/81, Judgment of 22 May 1984; *Koster v. the Netherlands*, no. 12843/87, Judgment of 28 November 1991; vö. Jens MEYER-LADEWIG: *EMRK. Konvention zum Schutz der Menschenrechte und Grundfreiheiten. Handkommentar*, Baden-Baden, Nomos, 2003, 80–81. Ezek alapján mondta ki az Alkotmánybíróság a *166/2011. (XII. 20.) AB határozatban* a Be. 554/G. § nemzetközi egyezménybe, az Egyezmény 5. cikk (3) bekezdésébe ütközését, amely az ún. kiemelt jelentőségű ügyekben az őrizet időtartamát – eltérően az általános szabályokban foglalt hetvenkét órától – százhusz órában maximalizálta.

[90] *Kandzhov v. Bulgaria*, no. 68294/01, Judgment of 3 May 2009; *Gutsanovi v. Bulgaria*, no. 34529/10, Judgment of 15 October 2013; *Ípek v. Turkey*, no. 47532/09, Judgment of 10 November 2015.

[91] TÓTH (3. j.) 1984–1986.

[92] *A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény* eredetileg hetvenkét órában határozta meg az őrizetbe vétel határidejét, majd az *1989. évi XXVI. törvény* öt napra emelte ezt az időtartamot. Az *1994. évi XCII. törvény* módosítása azonban visszaállította az őrizet eredeti hetvenkét órás maximális időtartamát.

[93] *Fox, Campbell and Hartely v. United Kingdom*, no. 12244/86; 12245/86; 12383/86, Judgment of 30 August 1990; *Conka v. Belgium*, no. 51564/99, Judgment of 5 February 2002; *H. B. v. Switzerland*, no. 26899/95, Judgment of 5. April 2001. A *Murray v. United Kingdom* (no. 14310/88, Judgment of 28 October 1994) esetben három óra elteltéig még nem alapozta meg az Egyezmény sérelmét. Az *Egmez v. Cyprus* (no. 30873/96, Judgment of 21 December 2000) ügyben pedig a letartóztatás estéjén történő tájékoztatást még elfogadta a bíróság és nem tekintette egyezményesértőnek.

[94] Az Egyezmény 6. cikk (3) bekezdés *a)* pontja szerint minden terhelt számára biztosítani kell, hogy védekezését megfelelően elő tudja készíteni az egész eljárásra vonatkozóan, ezért a 6. cikk szerinti tájékoztatási jog alapvetően részletesebb és specifikusabb. Például a tanúvallomás megtagadásának jogáról történő tájékoztatás is a 6. cikk szerinti kitanítási kötelezettség körébe tartozik.

[95] *X. v. United Kingdom*, no. 7215/75, Judgment of 5 November 1980; *Fox, Campbell and Hartely v. United Kingdom*, no. 12244/86; 12245/86; 12383/86, Judgment of 30 August 1990; vö. UNFRIED (23. j.) 41.

[96] *Fox, Campbell u. Hartely v. United Kingdom*, no. 12244/86; 12245/86; 12383/86, Judgment of 30 August 1990; *Kerr v. United Kingdom*, no. 40451/98, Judgment of 7 December 1999; *Conka v. Belgium*, no. 51564/99, Judgment of 5 February 2002; *Delcourt v. Belgium*, no. 2689/65, Judgment of 7 February 1967; vö. UNFRIED (23. j.) 42; GOLLWITZER (15. j.) 246.

[97] Magyarországot elmarasztalta a bíróság, amikor a hatóságok ugyan alkalmaztak jelnyelvi tolmácsot, de nem megfelelően mérték fel az érintett szellemi állapotát, és nem tettek meg minden észszerű lépést a megfelelő tájékoztatás érdekében. *Z.H. v. Hungary*, 28973/11, Judgment of 8 February 2013.

[98] Ezen a ponton is fontos kiemelni, hogy a személyi szabadság korlátozására a büntetőeljárásról kívül is sor kerülhet. Vö. SÁRI (1. j.) 545–548; RÓTH (82. j.) 693–702.

[99] Hans-Heiner Kühne: *Strafprozessrecht. Eine systematische Darstellung des deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht*. Heidelberg, C. F. Müller, ⁸2010, 234.

[100] *Resolution (65) 11 on remand in custody* (Adopted by the Ministers' Deputies on 9 April 1965);

[101] *Recommendation No. R (80) 11 of the Committee of Ministers to Member States concerning custody pending trial* (Adopted by the Committee of Ministers on 27 June 1980 at the 321st meeting of the Ministers' Deputies); *Recommendation 1245 (1994) on the detention of persons pending trial*. Assembly debate on 30 June 1994 (22nd Sitting); *Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to*

Member States on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse.

[102] RÓTH (50. j.) 217.

[103] TÓTH (3. j.) 1962; TÓTH Mihály: *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az emberi jogi ítélkezés tükrében*, Budapest, KJK–Kerszöv, 2001, 197.

[104] Ezek az érvek vonatkozhatnak a terhelt által biztosított garanciákra, miszerint az eljárás során eleget tesz megjelenési és közreműködési kötelezettségének.

[105] HERKE Csongor: „Az előzetes letartóztatás végrehajtása az emberi jogok európai egyezménye tükrében” *Jogtudományi Közlöny* 2000/3, 90–98, 91.

[106] RÓTH (50. j.) 229.

[107] Uwe SEETZEN: „Zur Verhältnismäßigkeit der Untersuchungshaft” *NJW* 1973, 2001.

[108] KÜHNE (99. j.) 239.

[109] A testület azonban alkotmányellenesnek minősítette a büntetőeljárás törvénynek azt a rendelkezését, amely a szabadlábon hagyás esetén bármely „újabb bűncselekmény” elkövetésének veszélyekor is lehetővé tette az előzetes letartóztatás elrendelését. Az Alkotmánybíróság a személyi szabadságtól való megfosztás elrendeléséhez kizárólag a „szabadságvesztéssel fenyegetett” bűncselekmény elkövetésének gyanúját fogadta el legitim célként. Az Alkotmánybíróság megsemmisítette azt a részt, amely szerint az előzetes letartóztatás elrendelésének akkor is helye lehetett, ha alaposan feltehető volt, hogy a terhelt újabb bűncselekményt követne el. *26/1999. (IX. 8.) AB határozat*, ABH 1999, 265, 277.

[110] Dominique GAILLARDOT: „Alternatív büntető szankciók” *Magyar Jog* 1999/10, 632.

[111] Ezt elősegítheti, ha a pénzbírságot és a pénzbüntetést a terhelték pénzügyi forrásaihoz igazítják, valamint ha a fizetés kikényszerítésére olyan módszereket alakítanak ki, amelyekkel elkerülhető a szabadságvesztés büntetés.

[112] Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (76) 10. számú Határozata. *Resolution (76) 10 on certain alternativ penal measures to imprisonment* (Adopted by the Committee of Ministers on 9 March 1976 at the 255th meeting of the Ministers' Deputies). Az Európa Tanács ajánlása a közösségben végrehajtandó büntetésekről és intézkedésekről. *Recommendation Rec (2000) 22 of the Committee of Ministers to Member States on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures* (Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers' Deputies). Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec (2000) 22. számú Ajánlása. *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of Ministers to Member States on the european rules on community sanctions and measures* (Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Ministers' Deputies).

[113] GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAI Miklós: *Kriminológiai ismeretek. Bűnözés. Bűnözéskontroll*, Budapest, Corvina, 1999, 378–382.

[114] BÁN Tamás: „A tényleges életfogytiglani büntetés és a nemzetközi emberi jogi egyezmények” *Fundamentum* 1998/4, 121.

[115] Appl. 7994/77., D&R 14, 238; Dec. Adm. Com. Ap. 9089/80; vö. Klaus Friedrich RÖH: *Über die lebenslange Freiheitsstrafe*, Berlin, Duncker&Humblot, 1969. 160–161.

[116] *Kafkaris v. Cyprus*, no. 21906/04, 12 February 2008; *Yorgov v. Bulgaria* (No. 2.), no. 36295/02, 2 September 2010.

[117] LÉVAY Miklós: „Az Emberi Jogok Európai Bírósága a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésről” *Jogesetek Magyarázata* 2012/3, 76; NAGY Ferenc: „Gondolatok az életfogytig tartó

szabadságvesztésről" *Magyar Jog* 2013/5, 267–268.

[118] *Vinter and Others v. United Kingdom*, no. 66069/09, 130/10, 3896/10, 9 July 2013.

[119] JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, Budapest, HVG–Orac, 2011, 205.

[120] *László Magyar v. Hungary*, no. 73593/10, 20 May 2014.

[121] *T.P. and A.T. v. Hungary*, no. 37871/14, 73986/14, 4 October 2016.

[122] A monista büntetési rendszerben a bűncselekmény jogkövetkezményeként egyetlen szankciófajta alkalmazható, amely általában a büntetés. A dualista szankciórendszerben a büntetés mellett intézkedés is kiszabható, amelynek egyik válfaja, amikor a szabadságelvonással járó büntetés mellett ugyancsak szabadságelvonással járó intézkedést szabnak ki. Nagy Ferenc ezt a konjunktív dualista rendszer egyik alkalmazásának tekinti. Emellett megkülönbözteti még az alternatív dualista és a dualista helyettesítő (szubsztitúciós) rendszert. Lásd bővebben NAGY Ferenc – TOKAJI Géza: *A magyar büntetőjog általános része*, Budapest, Korona, 1998, 253–255.

[123] BVerfGE 2 BvR 2263/09. vom 4. Mai 2011, Rn. 112–118.

[124] Egyezségokmány 9. cikk 5. pont.

[125] *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény* 580. § (1)–(2) bekezdések és az 581. § (1) bekezdés.

[126] *41/2003. (VII. 2.) AB határozat*, ABH 2003, 430.